

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

«Соціолінгвістична варіативність плюрицентричних мов
(на матеріалах німецької мови)»

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу
освітньої програми
*«Німецька філологія та переклад,
англійська мова»,*
спеціальність – 035.043 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
німецька»
Довгалюк Олена Олександрівна
Науковий керівник:
д.держ.упр., проф. Олександр ТВЕРДОХЛІБ

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 12 від «11» серпня 2024 року
завідувач кафедри Сас
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Дане дослідження розглядає соціолінгвістичну варіативність та плюрицентризм німецької мови. Актуальність дослідження даної теми полягає у виникненні все більш тісних міжнародних зв'язків між Україною та німецькомовними державами, що вимагає розуміння особливостей трьох національних варіантів німецької мови для забезпечення якісної та ефективної міжкультурної комунікації. Об'єктом даної роботи є мовна варіативність як основний аспект соціолінгвістики, а предметом дослідження є мовна варіативність та плюрицентризм німецької мови, схожості та відмінності трьох національних варіантів німецької мови – німецького, австрійського та швейцарського, а також їхній вплив на мовну та культурну ідентичність німецькомовних народів. Метою даної роботи є виявлення характерних рис кожного національного варіанту та підкреслення його унікальності. Для досягнення даної мети були поставлені такі завдання як ознайомлення з основними теоретичними поняттями соціолінгвістики, ключовими концепціями та методами дослідження мовної варіативності та плюрицентризму. Також, важливо було дослідити специфіку та своєрідність кожного національного варіанту німецької мови. Тому робота логічно складається з двох частин – теоретичного та практичного розділів. Кожен розділ має декілька підпунктів, у яких розглядаються різні аспекти теоретичних понять та три національні варіанти кожен окремо. У роботі застосовуються такі методи дослідження як формальний аналіз, порівняльно-історичний метод, а також зіставний та описовий методи. Внаслідок ґрунтовних досліджень було досягнуто таких результатів: розглянуто основні теоретичні концепції соціолінгвістичної варіативності плюрицентричних мов на матеріалах німецької мови та досліджено лексичну, граматичну та фонетичну специфіку трьох національних варіантів. Також, було пояснено як національні варіанти впливають на мовну та культурну ідентичність громадян німецькомовних держав.

Ключові слова: *Соціолінгвістика, плюрицентризм, мовна варіативність, національний варіант, міжкультурна комунікація, мовна ідентичність*

SUMMARY

This study examines the sociolinguistic variability and pluricentrism of the German language. The relevance of the study of this topic lies in the emergence of increasingly close international relations between Ukraine and German-speaking countries, which requires an understanding of the peculiarities of the three national variants of the German language in order to ensure high-quality and effective intercultural communication. The object of this thesis is language variability as the main aspect of sociolinguistics, and the subject of research is language variability and pluricentrism of the German language, similarities and differences of three national variants of the German language - German, Austrian and Swiss, as well as their influence on the linguistic and cultural identity of German-speaking people. The goal of this work is to identify the characteristic features of each national variant and emphasize its uniqueness. To achieve this goal, were set such tasks as familiarization with the main theoretical concepts of sociolinguistics, key concepts and research methods of language variability and pluricentrism. Also, it was important to investigate the specifics and originality of each national variant of the German language. Therefore, the work logically consists of two parts - theoretical and practical sections. Each section has several sub-sections that deal with different aspects of the theoretical concepts and overview three national variants each separately. In the thesis were used such research methods as formal analysis, as well as comparative and descriptive methods. As a result of thorough research, were achieved the following results: were considered the main theoretical concepts of the sociolinguistic variability of pluricentric languages based on the materials of the German language and were investigated the lexical, grammatical and phonetic specificities of the three national variants. It was also explained how national variants affect the linguistic and cultural identity of citizens of German-speaking countries.

Key words: *Sociolinguistics, pluricentrism, language variability, national variant, intercultural communication, linguistic identity*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ТА ЗАВДАНЬ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ, МОВНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ ТА КОНЦЕПЦІЇ ПЛЮРИЦЕНТРИЧНИХ МОВ	8
1.1. Основні поняття та теоретичні концепції соціолінгвістики.....	8
1.1.1. Основні теоретичні підходи до вивчення мови та суспільства.....	8
1.1.2. Мовна політика в німецькомовних країнах	11
1.2. Теоретичні основи мовної варіативності.....	14
1.2.1. Мовна варіативність у соціолінгвістиці: підходи та методи дослідження.....	14
1.2.2. Фактори, що впливають на мовну варіативність: соціальні, історичні, географічні тощо	17
1.3. Теоретичні основи концепції плюрицентричних мов.....	21
1.3.1 Історичні аспекти розвитку концепції плюрицентричних мов.....	21
1.3.2 Плюрицентризм як лінгвістична та соціокультурна концепція...	24
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	29
2.1. Взаємодія між різними варіантами німецької мови в німецькомовних країнах (DACH-Länder).....	29
2.1.1. Національний варіант німецької мови в Німеччині.....	29
2.1.2. Національний варіант німецької мови в Австрії.....	36
2.1.3. Національний варіант німецької мови в Швейцарії.....	41
2.1.4. Вплив національних варіантів на культурну та мовну ідентичність в німецькомовних країнах.....	47
Висновки до другого розділу.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
РЕЗЮМЕ (ZUSAMMENFASSUNG).....	63

ВСТУП

Темою даної дипломної роботи є соціолінгвістична варіативність плюрицентричних мов (на матеріалах німецької мови). Плюрицентризм у соціолінгвістиці – це явище, яке передбачає існування кількох рівноправних національних варіантів якоїсь мови. Німецька мова належить до плюрицентричних мов, так як представлена трьома національними варіантами – німецьким, австрійським та швейцарським. Вивчення схожостей та відмінностей цих варіантів може значно розширити горизонти як представників вчених кіл так і всіх, хто вивчає або цікавиться німецькою мовою. Це також полегшує роботу перекладачеві, який мусить враховувати плюрицентричний характер німецької мови при наданні якісного усного або письмового перекладу. У цій роботі представлено дослідження трьох національних варіантів німецької мови на матеріалах газетних статей, відеоматеріалів та публікацій з відкритих інтернет-ресурсів та порталів.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що вона сприяє кращому розумінню мовної варіативності та плюрицентризму німецької мови. Міжнародні зв'язки між Україною та німецькомовними країнами, особливо після повномасштабного вторгнення, стають все більш тісними. Багато волонтерів приїжджають до України та багато українських біженців перебувають на території Німеччини, Австрії та Швейцарії. Для ефективної взаємодії між представниками нашої та німецькомовних держав потрібні кваліфіковані перекладачі, які були б компетентними в питаннях мовної варіативності німецької мови, адже це важливо для того, щоб краще розуміти мовця (його вимову, специфічну лексику та нестандартні граматичні структури) та забезпечувати якісний переклад.

Об'єктом цього дослідження є мовна варіативність як основний аспект соціолінгвістики.

Предметом дослідження є мовна варіативність та плюрицентризм німецької мови, схожості та відмінності трьох національних варіантів німецької

мови – німецького, австрійського та швейцарського, а також їхній вплив на мовну та культурну ідентичність німецькомовних народів.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей кожного національного варіанту німецької мови, доведенні його унікальності та багатогранності.

У зв'язку з цим було поставлено такі **завдання**:

1. Дослідити основні поняття та концепції соціолінгвістики
2. З'ясувати особливості мовної політики в DACH-Länder
3. Ознайомитися з теоретичними основами мовної варіативності та дослідити фактори, що сприяють її виникненню
4. Розглянути історичний, географічний та соціокультурний аспекти плюрицентризму
5. Провести змістовний аналіз особливостей національних варіантів німецької мови в Німеччині, Австрії та Швейцарії
6. З'ясувати вплив національних варіантів на мовну та культурну ідентичність німецькомовних країн

У роботі застосовуються такі **методи дослідження** як формальний аналіз, порівняльно-історичний метод, а також зіставний та описовий методи. За допомогою формального аналізу було досліджено численні текстові матеріали з німецької мови, що дало змогу проаналізувати мовну ситуацію в німецькомовних країнах. Порівняльно-історичний метод допоміг виокремити певні закономірності у мові та дослідити іншомовний вплив на лексику того чи іншого національного варіанту німецької мови. Зіставний метод був корисним, власне, для зіставлення національних варіантів та виокремлення їхніх спільних рис та відмінностей. Користуючись описовим методом, можна було прокоментувати та інтерпретувати ті мовні явища, які були знайдені в ході наукового дослідження.

Теоретична значимість роботи полягає у детальному розгляді теоретичних засад соціолінгвістики, мовної варіативності та плюрицентризму,

що включає опис та тлумачення основних понять та факторів, що впливають на розвиток та формування такого явища як плюрицентризм німецької мови.

Практична значимість роботи полягає в тому, що вона допомагає розширити уявлення щодо плюрицентричних мов в аспекті покращення розуміння між представниками трьох національних варіантів, українськими перекладачами та всіма, хто володіє німецькою мовою та воліє використовувати її як ефективний засіб комунікації. Розуміння відмінностей та особливостей кожного національного варіанту допомагає уникати непорозумінь та сприяє більш ефективному співробітництву між народами.

Структура та обсяг роботи: бакалаврська робота складається з таких структурних компонентів як вступ, основна частина, яка, в свою чергу, містить два розділи – теоретичний та практичний, та загальні висновки. В роботі є також анотації українською та англійською мовами. В кінці роботи можна знайти резюме німецькою мовою. Обсяг даної роботи складає 64 сторінки (зі списком використаних джерел включно). Для написання теоретичної та практичної частин використано 22 джерела українською мовою та 39 джерел німецькою мовою. Конкретні сторінки, на яких знаходиться той чи інший розділ, вказані у змісті роботи, який знаходиться після анотації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ТА ЗАВДАНЬ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ, МОВНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ ТА КОНЦЕПЦІЇ ПЛЮРИЦЕНТРИЧНИХ МОВ

1.1. Основні поняття та теоретичні концепції соціолінгвістики

1.1.1 Основні теоретичні підходи до вивчення мови та суспільства

Ми часто не задумуємося над тим, як наш соціум впливає на наше мовлення, формує або змінює наші мовленнєві особливості, але, насправді, те соціальне коло, в якому ми зростаємо або в якому проведемо наше подальше життя, має величезний вплив на наші мовні навички. Коли дитина зростає вона, часто не усвідомлено, переймає спосіб спілкування та мовні особливості своїх батьків або близького оточення. В дорослому житті це може бути наше професійне оточення, люди, з якими ми працюємо або часто взаємодіємо. Взаємозв'язок соціуму та мови вивчає така наука як соціолінгвістика.

«**Соціолінгвістика** – це мовознавча наука, яка вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції, взаємодію мови та суспільства». [10, С. 7]

Соціолінгвістика поєднує в собі елементи лінгвістики, психології та соціології. Основна увага дослідників-соціолінгвістів направлена на дослідження того, як говорять люди в залежності від різних соціальних факторів: їхнього віку, статі, професії та навіть віросповідання. Важливе значення має також загальний рівень культури та освіти людини.

Ні для кого не секрет, що мова – це важливий інструмент встановлення та підтримки зв'язків з іншими людьми. Мова – це також спосіб передачі та прийняття інформації про себе та інших людей. Те, як ми говоримо може багато розповісти про нас нашому співрозмовнику. Наші мовні особливості, стиль спілкування, використання специфічного вокабуляру та граматичних конструкцій або акцент дозволяють нашому співрозмовнику зробити висновки щодо нашого походження, соціального статусу або професії.

Розглянемо простий та зрозумілий приклад. Німецький турист з Франкфурта - на - Майні подорожує Австрією, зокрема він приїжджає до Відня

та за порадою своєї австрійської знайомої приходить до кафе, де можна скуштувати чудовий пиріг з абрикосами. Коли він гортає меню, він розуміє, що його улюбленого «**Aprikosenkuchen**» там немає та кличе офіціанта, проте офіціант – австрієць підказує незадоволеному гостю, що там йому з радістю приготують «**Marillenkuchen**», що власне і означає пиріг з абрикосами, просто слово Marillen – це австрійський варіант німецького слова Aprikosen. В цій ситуації офіціант відразу розуміє, що перед ним турист, скоріше за все людина з центральної або північної Німеччини, так як він не знайомий з особливостями австрійського національного варіанту німецької мови. Таким чином, простий діалог, в якому один зі співрозмовників вловлює для себе слово – ремарку, може сказати багато про іншу людину, яка прямо не надає про себе ніякої конкретної інформації.

Соціолінгвістика також тісно пов'язана зі стилістикою. Людське мовлення може змінюватися в залежності від контексту в якому відбувається спілкування, часто на це впливає формальність або неформальність даного середовища або ситуації. Розглянемо дві різні ситуації на прикладі німецької мови. Якщо у колі друзів, під час обговорення якихось гарних новин, німець може захоплено сказати: «*Das ist voll krass!*» то спілкуючись на роботі зі своїм керівником він уже стримано зауважить: «*Das ist äußerst gut.*» Перехід від розмовної мови до більш формального спілкування передбачає підбір зовсім інших лексичних одиниць для вираження власної думки в тій чи іншій комунікативній ситуації, на яку безпосередній вплив має соціум.

Як було згадано раніше, соціолінгвістика не залишає без уваги вивчення культури та світогляду певного народу, який є носієм якоїсь конкретної мови та через призму цієї мови сприймає світ навколо. Те, як людина відноситься до явищ, предметів та людей, які її оточують часто зумовлено мовою, якою вона спілкується. Притаманні нам мовні звички часто тісно пов'язані з нашим сприйняттям культури та культурних норм. «*Кожна мова окреслює навколо народу, що нею говорить, коло, з якого можна вийти, лише увійшовши до іншого кола*» (В.Гумбольдт) [21, С. 44]

Через те, що мова тісно пов'язана з соціальною пірамідою та системою суспільних цінностей, це призводить до того, що різні національні варіанти стандартної мови, діалекти та акценти можуть сприйматися та оцінюватися по різному. Так, наприклад, німецька літературна мова вважається більш прийнятною для формальної комунікації. Це мова телебачення, літератури та преси. Тим часом як до берлінського діалекту, так званого «**Berliner Schnauze**», ставляться скоріше з гумором, а іноді навіть з певною долею презирства. Було б дивно почути вищезгаданий діалект під час офіційної промови якогось політика, яку транслюватимуть на державному телебаченні.

Соціолінгвістів цікавлять особливості мовлення різних вікових груп. Мовленнєві звички людей різних поколінь та вікових категорій можуть суттєво відрізнятися. Особливо динамічно розвивається мова молодого покоління, так звана «**Jugendsprache**», в Німеччині. Для *Jugendsprache* є характерними запозичення з англійської мови. Наприклад молодий німець може замість «*sich entspannen*» сказати «*chillen*» [54, С. 15]. Обидва слова мають однакове значення – відпочивати, розслабитися, але дієслово «*chillen*» походить від англійського дієслова «*to chill*». Для *Jugendsprache* притаманний досить креативний словотвір. Наприклад «*der Warmduscher*» [54, С. 15], що перекладається як людина, яка має звичку приймати гарячий душ. Саме таким мовленнєвими варіаціями і займається соціолінгвістика. Адже це дає змогу простежити як змінюється наше мовлення в залежності від віку.

Варто згадати також про те, що соціолінгвістика активно займається вивченням фахових мов. Так як фахові мови мають власну специфічну термінологію та використовують специфічні граматичні структури та професійний жаргон, це дає змогу лінгвістам вивчати як певне професійне середовище видозмінює та підлаштовує мову під свої власні потреби. Наприклад, в юридичній фаховій мові часто зустрічаються складні, довгі речення з поширеними означеннями та певні мовні кліше, які часто можна зустріти саме в юридичних текстах, договорах та заявах. Наприклад такі: "*Es sei*

darauf hingewiesen, dass..." або *"Im Sinne des Gesetzes..."* Все це чудова можливість простежити як певний професійний соціум впливає на мову.

В цьому дослідженні нас, в першу чергу, цікавить соціолінгвістична варіативність німецької мови, тому в наступному підрозділі ми розглянемо основні стратегії мовної політики в німецькомовних країнах та те, як вона сприяє лінгвістичній та культурній різноманітності.

1.1.2 Мовна політика в німецькомовних країнах

«Мовна політика – це сукупність рішень щодо функцій і форм уживаних у суспільстві мов. У найзагальнішому розумінні, яке пропонують деякі автори, такі рішення не обмежуються урядовими або навіть усіма державними, а охоплюють також ті, що їх ухвалюють різні недерж. орг-ції та особи — від бізнесових корпорацій до членів родин, котрі вибирають мовні форми для спілкування в родинному колі». [14, С. 461]

Чому ж власне грамотне мовне регулювання є такою важливою частиною політичного життя держави? Розумна мовна політика – це ряд заходів, які спрямовані на те, щоб захистити мовну різноманітність. Якщо в країні спілкуються декількома мовами або якщо офіційна мова має багато діалектів, то дуже важливо вжити потрібних заходів, щоб забезпечити людям право користуватися своєю мовою в різних сферах суспільного життя, а в першу чергу, в державній адміністрації та політиці. Що стосується діалектів, то тут варто звернути увагу на те, що правильна мовна політика стимулює розквіт культурної різноманітності навіть в межах одного народу, який спілкується однією мовою. Головна ідея полягає в тому, що діалекти мають право на існування, так як люди, які ними спілкуються, виражають тим самим свій зв'язок з певним регіоном або спільнотою, тобто діалект формує відчуття належності до певної групи. Така політика забезпечує людям право самостійно визначати свою культурну ідентичність, що є одним з основних принципів демократичної держави.

Так як такі великі німецькомовні країни як Німеччина, Австрія та Швейцарія є досить мультикультурними та багатонаціональними, з великою кількістю мігрантів з різних країн, то можна зробити висновки про очевидну багатомовність, яку не можна оминати увагою, якщо ми розглядаємо мовну політику в цих країнах. Окрім чисельних мігрантських ком'юніті, існує також досить помітна мовна варіативність і серед власне етнічних німців, австрійців та швейцарців.

Для того, щоб зрозуміти яких заходів вживають для реалізації грамотної мовної політики в німецькомовних державах, де німецька має статус державної або офіційної мови, тобто в так званих DACH-Länder, ми повинні розібратися з поняттям мовної ситуації. Наприклад, В.О. Казимір у своєму лінгвістичному дослідженні вважає, що під мовною ситуацією слід розуміти: *«...взаємодію різних мовних форм і мов у процесі обслуговування ними всіх сфер життєдіяльності народу на певному етапі його соціально-економічного розвитку.»* [6, С. 205] Тобто, мовна ситуація у певній країні представляє ті варіації використання однієї або декількох мов, які можуть з роками змінюватися, та які знаходяться під впливом різних соціальних факторів. Це стосується відмінностей у мовленні людей старшого покоління та молоді, частоти та доцільності вживання стандартної німецької мови **«Hochdeutsch»** та розмовної мови **«Umgangssprache»**, використання діалектів або інших мов, можливо мов національних меншин тощо.

Німецька мова наразі є єдиною державною мовою в Німеччині. Впливові німецькі політики, до числа яких належать і канцлери, всіляко підтримували провідний статус німецької мови та намагалися заохочувати суспільство, а особливо мігрантів, до вивчення державної мови для того, щоб ці люди могли краще інтегруватися в німецьке суспільство та мали ширші можливості для створення кар'єри та професійного розвитку. Наприклад, колишній канцлер Німеччині Ангела Меркель висловила свою думку щодо німецької мовної політики наступним чином: *«У Німеччині державною мовою є німецька, тому*

її вивчення є гарною інвестицією для тих, хто хоче жити в цій країні». [3, С. 69]

Проте, все більший вплив мігрантів та зростання рівня багатомовності в німецькому суспільстві змушує уряд задуматися над переглядом існуючих законів та поглядів на мовну ситуацію в країні. Уваги до своїх мовних прав потребують численні національні меншини. Однак, як ми знаємо, Німеччина - це федеративна республіка, тому кожна федеральна земля проводить свою політику у сфері культури та освіти. Це пояснює нам цей факт, що реалізувати єдину мовну політику для цілої країни є вкрай тяжким завданням для сучасної німецької політичної верхівки.

Мовна політика в Австрії базується на принципі знаходження золотієї середини в урівноваженні інтересів окремих осіб та інтересів цілого суспільства. Тобто, єдиною державною мовою є німецька, так як більша половина населення країни спілкується німецькою мовою. Проте, зважаючи на все більшу політичну, економічну та культурну глобалізацію у світі, та у Європі зокрема, заходи щодо імплементації австрійської мовної політики націлені на пропагування мультилінгвізму. До таких заходів належить обов'язкове вивчення іноземної мови в австрійських школах. В більшості випадків це англійська мова, хоча іноді це може бути французька. В Австрії існують також декілька досить чисельних мовних меншин, які є офіційно визнаними австрійським урядом. *«До них належать: хорватська меншина в Бургенланді, словенська меншина в Карінтії й Штирії, угорська меншина в Бургенланді й Відні, чеська меншина у Відні, словацька меншина у Відні та меншина ромів у Бургенланді».* [20, С. 277] Цим мовним меншинам гарантована початкова освіта їхньою рідною мовою. Словенська та хорватська мови вважаються **офіційними (official languages)** проте не є державними. Тобто, ці мови можуть використовуватися у шкільній освіті та у топографічній термінології та написах.

Досить багатомовним є швейцарське суспільство. У Швейцарії спілкуються чотири офіційними мовами – французькою, німецькою,

італійською та ретороманською, які, проте, не є державними. Тобто, вони не є обов'язковими для вивчення в кожному регіоні Швейцарії. Частково, це різноманіття створює проблему, так як житель німецькомовного кантону може не володіти французькою або італійською мовами, що утруднює комунікацію між мешканцями однієї країни. Мовна політика не є централізованою: «...кожний кантон формує власну регіональну модель мовної політики...» [15, С. 45], що дозволяє зберігати певну культурну та етнічну самоідентичність окремих регіонів та їхніх мешканців. Варто також зазначити, що швейцарський варіант німецької мови дуже відрізняється від стандартного варіанту німецької мови у ФРН, тому на шкільних уроках в німецькомовних кантонах часто говорять саме «**Schweizerdeutsch**», але про це ще йтиме мова у практичній частині.

Підсумовуючи, можна сказати, що **соціолінгвістика** - це наука, яка поєднує в собі елементи соціології та лінгвістики. Вона дає нам можливість дослідити як людський (соціальний) фактор впливає на мову та мовні звички. Наша мова різниться в залежності від того, яку соціальну групу ми представляємо: це може бути наша вікова, статева або професійна група. Соціолінгвістів цікавить мовна варіативність, яку створює соціум, а для того, щоб її захистити держава повинна вжити заходів для реалізації грамотної мовної політики. Підходи до імплементації мовної політики в німецькомовних країнах є дуже різними, але їх поєднує те, що на сьогоднішній день більше уваги приділяється мовним меншинам та їхній комфортній інтеграції в німецькомовне суспільство.

1.2. Теоретичні основи мовної варіативності

1.2.1. Мовна варіативність у соціолінгвістиці: підходи та методи дослідження

Для того, щоб краще зрозуміти, що таке мовна варіативність потрібно з'ясувати, що таке мовна норма, так як ці два поняття є ключовими концепціями у лінгвістиці. Отже, «**мовна норма** – це прийняті у суспільно-мовленнєвій практиці людей правила вимови, граматичні та інші засоби мови,

правила слововживання тощо». [11, С. 103] Тобто, це чітко визначений мовний стандарт. Загальновизнані правила, які визначають як потрібно правильно говорити тією чи іншою мовою, в межах певної мовної групи людей або в межах певного мовного товариства. Мовна норма визначає як правильно вживати слова та граматичні конструкції та як правильно вимовляти слова та артикулювати звуки.

«Варіантність [варіативність] — це наявність фонетичних, лексичних чи граматичних паралельних засобів мови, які мають спільне лінгвістичне значення, різні способи реалізації однієї мовної одиниці.» [2, С. 32] Тобто, це явище, яке полягає в тому, що мова може використовуватися в різних варіаціях, залежно від різних соціальних історичних та географічних факторів. Мовна варіативність передбачає саме різноманітність мовних форм, тим часом як мовна норма визначає стандартизований варіант мови.

Варто також зазначити різницю між мовною та мовленнєвою варіативністю. Під мовною варіативністю ми розуміємо саме різноманіття форм в межах однієї мовної системи. Наприклад в мові можуть існувати різні варіанти одного слова або граматичної конструкції. В німецькій мові ми можемо утворювати пасивний стан дієслова за допомогою допоміжного дієслова *Werden + Partizip zwei*, але так само можна утворити пасивний стан за допомогою інших альтернативних форм (*Ersatzformen von Passiv*). Наприклад, за допомогою інфінітивної конструкції: *Personalform von «sein» + Infinitiv mit «zu»*. Наведемо речення для прикладу: *«Der Text muss geschrieben werden»* oder *«der Text ist zu schreiben»*. Обидві конструкції мають одне й те ж саме значення: *«Текст потрібно написати або текст повинен бути написаний»*, проте дають можливість простежити мовну варіативність на рівні синтаксису. Різна вимова слів або артикуляція звуків в одному й тому ж слові у північних та південних федеральних землях Німеччини також є прикладом мовної варіативності, але вже на фонетичному рівні.

Коли ми говоримо про мовленнєву варіативність, то маємо на увазі різноманітні способи використання мовлення в залежності від контексту

ситуації. Ми, наприклад, можемо змінювати стиль свого мовлення в залежності від формальності обстановки. В колі наших одногрупників ми спілкуватимемося інакше ніж в колі викладачів та підбиратимемо відповідні слова та вирази, які були б підходящими для даної ситуації.

Мовна варіативність є показником розвитку та динамічної природи мови, яка змінюється залежно від різних історичних та соціальних факторів. Іноді ми позбуваємося непотрібних та застарілих форм, які втратили свою актуальність та насущність або просто не прижилися у мовленні. Часто збагачуємо нашу мову новими словами або мовними конструкціями. Все це свідчить про різноманіття нашої мови та її перебування у постійному русі, тобто про її еволюцію. А власне *«...наслідком мовної еволюції є притаманна мові варіативність мовних одиниць, яка водночас постає як закономірний прояв змін, що відбуваються у мові. Причини появи варіантних форм зумовлюються як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками розвитку мови.»* [13, С.120]

Існує досить багато методів дослідження мовної варіативності та ми розглянемо лише декілька основних, які часто використовуються в соціолінгвістиці та лінгвістиці загалом. До них належать метод формального аналізу, порівняльно-історичний метод, зіставний метод та описовий метод.

Метод формального аналізу передбачає роботу з досить обширними мовними даними, такими як тексти або аудіозаписи. Ми збираємо потрібні нам матеріали та досліджуємо, наприклад, частоту вживання певних слів або граматичних конструкцій на певній території. Це дозволяє нам проаналізувати мовну ситуацію в різних регіонах та зробити висновки, щодо лексичної або граматичної варіативності в межах цих регіонів.

Порівняльно-історичний метод складається з двох частин: внутрішньої та зовнішньої реконструкції, *«...перша з яких спрямована на відновлення попереднього стану мови: фонетичних, морфологічних форм та ін., на упорядкування їх за давністю виникнення, кінцевою метою чого є відтворення історії розвитку ... мови, друга сприяє відновленню попереднього стану мови шляхом зіставлення генетично споріднених мов.»* [16, С. 406] Це дозволяє

відстежити певні лексичні граматичні або фонетичні закономірності у мові та простежити іншомовний вплив та його внесок у формування мовної варіативності.

Для дослідження варіативності дуже релевантним є **зіставний метод**. Він дає змогу порівняти мовні варіанти та виявити мовні тенденції та зміни. Таким чином можна порівняти мовні явища та класифікувати їх за спільними та відмінними ознаками. Так як в нашому дослідженні нас в першу чергу цікавить саме німецька мова, цей метод дасть нам змогу порівняти та проаналізувати схожості та відмінності національних варіантів німецької мови в Австрії, Німеччині та Швейцарії.

Описовий метод використовується для того, щоб створити повну описову картину мовної ситуації. В лінгвістичній енциклопедії О. Селіванової можна знайти таку дефініцію описового методу: *«Описовий метод – це сукупність процедур інвентаризації, таксономії й інтерпретації досліджуваних мовних явищ на певному етапі розвитку мови.»* [16, С. 408] Тобто це систематичний збір та класифікація мовних явищ та їхньої варіативності. Все це здійснюється за допомогою детального опису зібраних даних та їхньої подальшої інтерпретації.

1.2.2. Фактори, що впливають на мовну варіативність: соціальні, історичні, географічні тощо

Раніше вже було з'ясовано, що мовна варіативність передбачає різноманітність мовних форм. Існує безліч факторів, які впливають на мовну варіативність або навіть сприяють її формуванню. Одним з провідних факторів є соціальний. Наша мова може змінюватися в залежності від того соціального кола, в якому ми знаходимося. Протягом свого життя люди можуть належати до безлічі різних соціальних груп. Вони можуть бути студентами в університеті, представниками певної професії, належати до певної вікової групи чи статі – все це впливає на нашу мову та формує наші мовні звички. Кожна соціальна група формує власний стиль спілкування, створює та використовує у

мовленні специфічні слова та має притаманні саме їй граматичні конструкції. Існує навіть окреме поняття для різних соціальних діалектів – соціолект.

«Соціолект – мовна підсистема особливого роду, що використовується тією або іншою соціальною спілкою як засіб комунікації в процесі спілкування.» [19, С. 5] На сьогоднішній день, завдяки появі інтернету, соціальні діалекти особливо активно розвиваються та стають більш зрозумілими для широкої аудиторії людей, навіть якщо вони не належать до якоїсь конкретної соціальної групи, не є представниками певної професії або не є спеціалістами в якійсь галузі. Старше покоління має можливість ознайомитися з так званою мовою молоді (**Jugendsprache**) просто переглянувши відео на You tube. Так само як і будь – яка людина, яка не працює в сфері комп'ютерних технологій, може ознайомитися з специфічною лексикою програмістів прочитавши статтю на сайті. Як зазначає у своєму дослідженні Зданюк Т.В: *«...необхідно відзначити соціальну та географічну мобільність населення, високий рівень розвитку науки і техніки, доступність освіти для широких верств суспільства.»* [5, С. 102] Все це вказує на те, що в сучасному світі, за тих умов, в яких живуть люди двадцять першого століття, мовні особливості однієї соціальної групи можуть вільно взаємодіяти з особливими мовними елементами інших соціальних груп. Тобто, соціальні діалекти більше не обмежені вузьким колом людей, які належать до тієї чи іншої групи. Таким чином, терміни з уже згаданої сфери комп'ютерних технологій легко проникають в розмовну мову (**Umgangssprache**), тим самим сприяють надзвичайній мовній варіативності та диференційованості мовних форм.

До соціально-географічного фактору можна віднести великий вплив мігрантів до німецькомовних країн (DACH-Länder). Кожна хвиля мігрантів, з якої б то не було країни, приносить з собою свою мову та культуру. Це створює умови для мовного збагачення та розвитку. До прикладу найбільшим мігрантським ком'юніті в Німеччині є турки. Велика кількість турецькомовного населення сприяла тому, що в сучасній німецькій мові є дуже багато запозичень з турецької або іншими словами **тюркізмів (Turzismen)**. Наприклад: *Kebab/*

Kebap (Spießgebratenes), Joghurt/ Jogurt (Dickmilch), Hamam (türk. Bad), Baklava (Strudelgebäck) i m.in. [25, С. 15-16]

Ключову роль у розвитку та формуванні мовної варіативності відіграє географія регіону. Такі чинники як клімат, ландшафт або специфічні умови життя сприяють тому, що люди, які живуть на певних територіях, використовують свою унікальну лексику для опису тих природних умов та явищ, які їх оточують. Люди формують свій лексикон для того, щоб описати особливості тієї місцевості, де вони живуть. До таких особливостей можуть належати рослинність, тваринний світ та рельєф місцевості.

До прикладу можна навести відомий німецький вислів «*Gib mal die Butter bei die Fische!*», що в перекладі означає «переходь до суті», «говори по темі», а дослівно «подай же масла до риби!». Вираз часто вживається саме на півночі Німеччини, в регіонах, які мають вихід до Північного та Балтійського морів. Відповідно, мешканці портових міст часто мали на столі рибні страви або займалися риболовлю. Не дивно, що саме в цьому регіоні Німеччини міг виникнути подібний вислів, він як ніякий інший відображає реалії життя в тій місцевості, що омивається двома морями.

Важливе значення має положення країни на політичній карті світу. Наприклад, Швейцарія є досить невеликою країною. Вона межує з такими державами як Німеччина, Франція, Італія, Ліхтенштейн та Австрія. Те, що Швейцарія межує з усіма цими країнами впливає на її мовну картину. Кантони, які межують з Німеччиною, є переважно німецькомовними, відповідно у кантонах, які межують з Францією та Італією, найбільш поширеними мовами є французька та італійська.

Історичний фактор також є надзвичайно важливим для соціолінгвістичної варіативності німецької мови. Так як Німеччина до кінця дев'ятнадцятого століття складалася з багатьох князівств та герцогств, що свідчило про її політичну роздробленість, це сприяло тому, що в кожному незалежному князівстві формувалися свої мовні особливості, які збереглися й до цих пір у формі численних діалектів.

Цікавим прикладом впливу історичного фактору на мовне різноманіття та на варіативність мовних форм є історія Австрії. Якщо ми розглядаємо історію цієї держави, то одразу ж на думку спадає Австро-Угорщина. Велика, мультикультурна та багатонаціональна імперія була Батьківщиною для багатьох націй, які часто разом з німецькою були носіями своєї рідної мови. Завдяки такому мультилінгвізму збагачувався словниковий запас не тільки мов національних меншин імперії, але й сама німецька мова. Так як до складу Австро-Угорщини входило багато слов'янських народів, то відповідно у австрійському варіанті німецької мови відчутним був слов'янський вплив.

Наведемо для прикладу цитату з відомого дослідження кандидата філологічних наук Сенік Г.І. про культурні та мовні взаємосхрещення в Австро-Угорщині на основі книги Г. Дроздовського **«Damals in Czernowitz und rundum»**: *«...не тільки німецька мова надавала запозичення, тобто мала вплив на українську, румунську, польську та інші мови на Буковині. Вона в той же час активно їх приймала, причому як на рівні розмовного варіанта, так і на діалектному рівні»*. [17, С. 429]

Швейцарія також має історичне підґрунтя для своєї багатомовності. Як єдина суверенна держава Швейцарія почала існувати не так уже й давно. Загалом, це є *«нація, яка виросла з історично утворених маленьких держав, кордони яких проходять незалежно від мовної належності»*. [1, С. 116]

Отже, **мовна варіативність** - це наявність паралельних фонетичних, лексичних та граматичних мовних засобів, часткове відхилення від стандарту. Це можливість використовувати мову в різних варіаціях, на відміну від мовної норми, яка визначає єдиний правильний варіант використання слів та граматичних конструкцій, а також встановлює єдиний стандарт вимови слів. Для того, щоб досліджувати мовну варіативність існує декілька наукових методів та підходів: описовий, зіставний, порівняльно-історичний та метод формального аналізу. На мовну варіативність в німецькомовних країнах впливають географічний, соціальний та історичний фактори. Всі вони сприяли

тому, що німецька мова має такий різноманітний спектр мовних форм та засобів.

1.3. Теоретичні основи концепції плюрицентричних мов

1.3.1 Історичні аспекти розвитку концепції плюрицентричних мов

Концепція плюрицентризму передбачає певну різноманітність, децентралізацію якогось явища. В нашому випадку цим явищем є німецька мова. Як стверджує Карпик М.І.: *«Ми розглядаємо німецьку мову як плюрицентричну, тобто таку, що використовується більше, ніж в одній країні як національна або регіональна мова, а, отже, об'єднує в собі кілька національних варіантів, кожний з яких має свої власні кодифіковані норми»*. [8, С. 34]

Мова як динамічна система знаків не є однорідною, вона має багато варіантів, вона може диференціюватися як лексично так і граматично, часто також фонетично. Мова може набувати своїх власних унікальних форм та особливостей в межах окремих регіонів, і тоді ми називаємо це місцевим або регіональним діалектом. Часто мовна варіативність простежується на рівні цілих країн, тоді населення, яке спілкується однією спільною мовою, в нашому випадку німецькою, створює в кожній з країн власний стандарт, так званий національний варіант, який може значно відрізнитися від інших національних варіантів.

Плюрицентризм німецької мови пояснюється тим, що ця мова є досить широко поширеною. Німецька мова нараховує більше ніж сто двадцять мільйонів носіїв у всьому світі. Вона визнана єдиною державною мовою в Німеччині, Австрії та Ліхтенштейні. Є однією з офіційних мов у Швейцарії, Люксембурзі та Бельгії. Нею спілкуються також в італійській провінції Південний Тіроль та в деяких регіонах Америки, Африки та частково Азії. Зрозуміло, що чим більш географічно поширеною є мова і чим більше людей нею спілкується, тим більше різноманіття мовних форм та відступів від первинного стандарту вона матиме. Важливим є також той факт, що

німецькомовне суспільство в процесі свого історичного розвитку розділилося на окремі народи, а згодом і держави, які довгий час існували та й існують до сьогоднішнього дня окремо, що дає змогу німецькій мові розвиватися паралельно у декількох країнах та відображати особливості світогляду одразу декількох націй.

Плюрицентризм німецької мови має також вагоме історичне підґрунтя. Сама Німеччина була довгий час розділена. Як уже згадувалося раніше, до кінця дев'ятнадцятого століття Німеччина характеризувалася тотальною політичною роздробленістю. Вона складалася з багатьох окремих князівств та герцогств. Проте, основним історико-політичним фактором, який значно посприяв мовному плюрицентризму саме в Німеччині та був причиною виникнення двох національних варіантів німецької мови в межах однієї країни, є поділ союзниками Німеччини на східну та західну після завершення Другої світової війни. У двох країнах, які були розділені колючим дротом з 1949 по 1990 рік, поступово формувалися два різні варіанти однієї, здавалося б, спільної мови. Особливо це було помітно в НДР. Неможливість перетнути кордон з ФРН, послухати іноземне радіо або телебачення або навіть почитати газету створило гарні умови для інформаційної ізоляції країни, що, однак, дозволило виробити свій, відмінний від західнонімецького, мовний варіант.

Улла Фікс у своєму дослідженні способів використання мови у НДР наголошує на тому, що в засобах масової інформації часто використовувалися слова з політичного вокабуляру: «*Krieg, Imperialismus, Völkerhaß, Politik*». Часто можна було зустріти слова, які мали політ-виховне значення: «*Erzieher, Wissen, unsere Schule etc.*» [35, С. 133] Вона навіть знаходить схожості у мовних патернах засобів масової інформації соціалістичної НДР та нацистської Німеччини. В обох державах усне та писемне мовлення характеризувалося надлишковим оптимізмом та відсутністю достатньої аргументації та вияву індивідуальності.

Цікавими є також лексичні відмінності між НДР та ФРН. Наприклад, слово субота у ФРН частіше вживалося як «*Samstag*», тоді як у НДР більш вживаним варіантом було слово «*Sonnabend*».

Якщо ми говоримо про Австрію, то тут теж важливо пам'ятати, що історично національний варіант німецької мови в Австрії або простіше кажучи «австрійська німецька» формувався за інших умов та піддавався іншим впливам ніж національний варіант німецької мови в Німеччині. Австрія довгий час була багатонаціональною імперією з досить комфортними умовами для розвитку мов національних меншин. В результаті такої політики «австрійська німецька» протягом довгого періоду часу піддавалася впливу інших мов та поповнювала свій лексикон іншомовними запозиченнями, зокрема і зі слов'янських мов, про що ми згадували в попередньому розділі. Таким чином, можна простежити формування унікального національного варіанту німецької мови, відмінного від інших. Унікальність його полягає саме в інших умовах свого історичного розвитку. Те ж саме можна сказати і за Швейцарію. Інше історичне тло, межування та сусідство з різними народами допомогли населенню кожної з цих країн сформувати унікальний варіант німецької мови.

Можна сказати, що варіантність - це один з найважливіших концептів мовного плюрицентризму, а тому варіантність - це показник розвитку та історичної еволюції мови. Як зазначає у своєму дослідженні Т.Коць: «Варіантність літературної мови, як зрештою і будь-якої мовної ідіоми, зумовлена різноманіттям її структурного потенціалу, що реалізується в процесі історичного розвитку мови». [9, С. 83]

Отже, історичний фактор допомагає зрозуміти чому німецька мова є плюрицентричною, з різними національними варіантами та різноманітними діалектами. Всі три німецькомовні країни (Dach-Länder), про які докладніше йтиме мова у практичній частині, розвивалися за різних історичних умов, входили до складу різних державних утворень, перебували під керівництвом різних політичних режимів, переживали різні падіння та злети, та що не менш важливо, взаємодіяли з різними народами, переймали від них певні традиції та

звичаї, збагачували лексичний запас різними запозиченнями та в результаті сформували свою унікальну мовну картину, яка відображала те особливе культурно – історичне тло кожної окремої нації, яке можна було передати лише за допомогою тих особливих мовних форм, які ми і називаємо національним варіантом німецької мови.

1.3.2 Плюрицентризм як лінгвістична та соціокультурна концепція

Плюрицентризм – це важливе явище не тільки в історичному контексті, але і в соціокультурній площині. Плюрицентризм, в першу чергу, проявляє мовну та культурну різноманітність. Він дає зрозуміти, що кожен варіант німецької мови рівноцінний та краще розвивати варіативність мовних форм, а не насаджувати єдиний стандарт. Плюрицентризм дозволяє проявляти всі відтінки мови, розкриває мову під новим кутом. Коли німець слухає швейцарця, він може відкрити для себе німецьку мову з зовсім іншого боку. Інша вимова слів, інтонація, підбір лексики та іноді побудова речень, цікаві форми вигуків та звертань – все це дозволяє відчутти своєрідний колорит німецької мови саме в цій країні. Плюрицентризм сприяє урізноманітненню німецької мови, адже в кожній країні, кожному так званому «центрі», мова розвивається та еволюціонує по - різному.

Варто також пам'ятати, що кожен національний варіант має такі ж самі права та виконує такі ж самі функції як і всі інші національні варіанти в інших німецькомовних країнах.

Національні варіанти різняться не тільки між собою. Сам національний варіант німецької мови, наприклад у Австрії, може значно варіюватися в залежності від регіону. В Австрії є безліч діалектів, які мають свої лексичні, граматичні та фонетичні особливості. Існує різниця також між літературною мовою (мається на увазі стандартизований варіант німецької мови в Австрії) та розмовною мовою (розмовна «австрійська»). Все це показує, що власне сам національний варіант теж не є однорідним.

Як зауважують деякі дослідники, національний варіант німецької мови у Швейцарії вирізняється серед усіх інших варіантів тим, що діалектні форми легко проникають у літературну мову і стають частиною стандартизованої мови (мається на увазі «**Schweizer Hochdeutsch**»). Тобто, якщо у «австрійській німецькій» або у німецькій мові в Німеччині (**Bundesdeutsch**) взаємодія стандартизованої літературної мови з діалектами відбувається через розмовну мову опосередковано, то у Швейцарії провести цю межу досить складно. Сольська Т.М. підсумовує: *«Таким чином, відмінна діалектна основа та різний характер зв'язків з нестандартизованими різновидами мови становлять важливі диференційні чинники німецького, австрійського та швейцарського національних варіантів німецької мови»*. [18, С. 18]

Мовний плюрицентризм є не тільки джерелом урізноманітнення та розвитку мови, він також є серйозним викликом як для самих носіїв німецької мови, так і для людей, які її вивчають. Плюрицентризм кидає виклик системі освіти, так як викладач у школі або в університеті повинен володіти різними мовними варіантами та бути обізнаним з декількома мовними стандартами. Проблеми можуть виникати особливо тоді, коли викладач з Німеччини захоче викладати, наприклад, у Швейцарії. Тут важливо пам'ятати, що для якісного викладання недостатньо володіти тільки Hochdeutsch. Викладач повинен бути обізнаний принаймні з азами «**Schweizer Hochdeutsch**», а для більш ефективного спілкування потрібно ознайомитися і з певними особливостями культури швейцарців, так як мова відображає швейцарську культурну відокремленість та унікальність. Це стосується власне не тільки сфери освіти або викладачів, так як будь-яка німецькомовна людина, з тих чи інших причин, може змінити своє місце проживання та навіть в межах, здавалось би, німецькомовного простору стикнутися з труднощами в розумінні та донесенні інформації до оточуючих.

Плюрицентризм німецької мови є суттєвою проблемою і для перекладачів. Якщо студент на філологічному факультеті вивчає стандартний варіант німецької мови (**Hochdeutsch**) і не розширює свої знання щодо

діалектів або інших національних варіантів, то з часом він стикнеться з проблемою розуміння спікерів швейцарського або австрійського походження. Тому дуже важливо для майбутнього перекладача знайомитися з лексичною, граматичною та фонетичною варіативністю німецької мови. Не обов'язково вчитися ідеальній швейцарській або австрійській вимові, або вчити напам'ять всі слова, які відрізняються від стандартної німецької мови, проте, дуже важливо знайомитися принаймні з основними елементами мовної варіативності та розширювати свій словниковий запас словами з «австрійської німецької» та швейцарської німецької».

Ми говоримо про переклад, тому що це важлива частина соціокультурного контексту плюрицентричних мов. Німецька мова відіграє суттєву роль не тільки у житті її носіїв, але в житті людей, які її вивчають та стають посередниками між своєю рідною та німецькою культурами. Щоб бути спеціалістом та перекладати якісно, і тим самим забезпечувати ефективну комунікацію та обмін ідеями між населенням німецькомовного простору та іншими країнами, перекладач повинен враховувати цей факт, що німецька є плюрицентричною мовою. Кожен так званий «центр» створює свій унікальний мовний варіант і спеціаліст повинен розумітися на тому, як спілкуватися з населенням різних німецькомовних країн, які мають власний історичний та культурний бекграунд. Як зазначено у праці Остаповича О.Я. та Варениці Е.Я.: *«Проблемою, яка дотепер залишалася поза увагою як лінгвістів, так і перекладознавців практиків, є врахування національних та регіональних мовних особливостей носіїв тих мов, які самі по собі є поліетнічними і плюрицентричними, тобто репрезентують різні політичні нації»*. [12, С. 433]

Можна припустити, що частковим вирішенням тих проблем, які створює мовний плюрицентризм є включення до навчальної програми курсу міжкультурної комунікації. Взагалі концепт міжкультурної освіти є дуже актуальним на сьогоднішній день і не тільки у зв'язку з плюрицентризмом, а скоріше з культурною глобалізацією у всьому світі. Учні та студенти як німецькомовного простору, так і всі, хто якимось причетний до німецької мови

або вивчає її, завдяки такому курсу зможуть краще зрозуміти культурні відмінності та відмінності у використанні мов.

Таким чином, плюрицентризм передбачає використання мови більше ніж в одній країні, в кожній з яких формується окремий «центр» зі своїми унікальними мовними особливостями та національним мовним варіантом. На плюрицентризм німецької мови значно вплинув історичний фактор, а саме політична роздробленість країн або навпаки перебування у складі великих мультикультурних імперій. Не менш важливим фактором є географічне положення німецькомовних держав. Плюрицентризм відіграє також суттєву роль у соціокультурній площині, тому всім носіям або людям, які вивчають німецьку мову, варто бути обізнаними у питаннях мовної варіативності та культурних відмінностей, щоб мати змогу брати участь в ефективній, часто міжкультурній, комунікації. Загалом, таке явище як плюрицентризм має свої переваги та недоліки, тому він потребує ретельного вивчення соціолінгвістами.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Отже, в першій частині було розглянуто теоретичні основи та загальні концепції такої науки як соціолінгвістика. Було окреслено основні підходи та методи дослідження мовної варіативності та плюрицентризму німецької мови. Було з'ясовано, що на мовну варіативність та плюрицентризм впливає багато різноманітних факторів, таких як історичний, соціальний, географічний та ін. Були також наведені деякі приклади мовної варіативності у німецькомовних країнах (DACH-Länder), щоб краще зрозуміти викладену теорію.

Під час роботи над теоретичною частиною було встановлено, що соціолінгвістика допомагає зрозуміти зв'язок між мовою та суспільством. У мовних дослідженнях часто нехтують соціальним фактором, розглядаючи мову як відокремлену систему, яка функціонує окремо від суспільства, але важливо розуміти, що соціум істотно впливає на мову та оформлює мовні звички. Кожна соціальна група надає мові свого особливого колориту. Розуміння соціолінгвістичної варіативності та мовного плюрицентризму дозволяє усвідомити цю різноманітність.

Було з'ясовано, що німецька не є однорідною мовою, вона має різні стандарти та варіанти в залежності від регіону та країни. Розуміння того, що існує декілька мовних варіантів допомагає знизити мовний бар'єр, що сприяє ефективнішій міжкультурній комунікації та взаєморозумінню. Це є корисним не тільки для носіїв німецької мови, але й для всіх, хто її вивчає.

Було обґрунтовано, чому для перекладачів особливо важливо бути обізнаними з мовною варіативністю та плюрицентризмом німецької мови. Це збагачує їхню лінгвістичну компетенцію та допомагає розширити словниковий запас та перекладацькі навички, що сприяє розвиненню гнучкості у використанні мови.

Підсумовуючи, можна сказати, що дане теоретичне підґрунтя дозволяє перейти до практичного розгляду таких тем як соціолінгвістична варіативність та плюрицентризм німецької мови.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

2.1. Взаємодія між різними варіантами німецької мови в німецькомовних країнах

2.1.1. Національний варіант німецької мови в Німеччині

Розглядати національний варіант німецької мови в Німеччині може бути досить непростим завданням, так як Німеччина, географічно, досить велика країна, тому велика кількість діалектів та соціолектів характеризується багатством та різноманіттям мовних форм. Однак є певні особливості з якими варто ознайомитися для кращого розуміння тієї мовної ситуації, яка існувала в країні раніше та стала підґрунтям для тієї мовної картини, яка існує та продовжує змінюватися по сьогоднішній день.

Почати варто з розгляду певних особливостей стандартизованого варіанту німецької мови в Німеччині – це так звана «**Hochdeutsch**». Правильний, стандартизований варіант частіше зустрічається в писемному мовленні, новинах, пресі, в ділових бізнес-перемовинах та торгівлі. «Високою німецькою» проводяться також заняття в школах та університетах.

Якщо ми розглядаємо німецьку пресу, то в статтях часто можна зустріти речення з умовним способом (**Konjunktiv 1**), який слугує для того, щоб виражати непряму мову. Так як у новинах та інших мас-медіа є досить висока потреба у цитуванні інших людей, потреба у передачі їхніх думок та висловлювань стосовно якихось важливих, часто соціально-політичних питань, німці просто використовують Konjunktiv 1 як засіб мовної економії для того, щоб процитувати чийсь думку. Замість складних та довгих граматичних конструкцій з підрядними реченнями типу: «*Er hat gesagt, dass ...*», які потребують непрямого порядку слів, і в яких потрібно не забути поставити дієслово в кінець, німці надають перевагу просто додати суфікс –е та особове закінчення до основного дієслова в **Präsens Indikativ**, тим самим легко утворивши **Präsens Konjunktiv**. Наприклад, у статті з відомої німецької газети

«Frankfurter Allgemeine» піднімається тема європейських виборів. Газета цитує висловлювання Федерального президента Німеччини Франка-Вальтера Штайнмаєра, який разом з президентами Італії та Австрії висловлює свою думку щодо участі німецьких громадян у майбутніх європейських виборах. Для передачі слів політика був використаний Präsens Konjunktiv: «*Es gehe um nicht weniger als die Grundfesten unserer demokratischen Ordnung. Wählen zu gehen sei ein einfaches, aber mächtiges Mittel*». [56]

Характерним для ділового мовлення є також часте використання пасивного стану (**Passiv**). Наприклад, в іншому німецькому виданні «Die Tageszeitung (taz)», у статті від 11 травня 2024 року, можна прочитати свіжі новини про російський наступ у Харківській області: «*In Moskau hieß es, 34 ukrainische Soldaten seien gefangen genommen worden. Die Zahl konnte nicht bestätigt werden*». [49] Паралельно з пасивним станом ми знову ж таки можемо спостерігати **Präsens Konjunktiv**. Пасивний стан часто вживається у діловому мовленні задля збереження нейтральності та об'єктивності. Особливо це стосується газетних видань або журналів, так як це допомагає їм уникати прямого висловлення своїх поглядів, а навпаки змінює фокус на інформативність та фактаж статті.

У стандартизованій мові в Німеччині досить часто можна зустріти евфемізми. Вони зазвичай використовуються в журналах газетах та на телебаченні при обговоренні якихось неприємних або незручних тем. Використання евфемізмів дозволяє зменшити емоційний градус та зберегти ввічливість, якщо потрібно висловитися на чутливу тему. Наприклад, на відомому німецькому сайті з новинами «Spiegel», який є онлайн-аналогом однойменного журналу, що виходить мільйонним тиражем в Гамбурзі, було розміщено статтю про вибух на гідроелектростанції Шварценбах-Штаузее внаслідок якого загинули люди. Цей нещасний випадок був описаний так: «*Bei einer Explosion in einem Wasserkraftwerk an einem Stausee in Italien sind mindestens vier Menschen ums Leben gekommen*». [44] Вираз «**ums Leben kommen**» можна вважати евфемізмом. Він звучить в цьому випадку краще ніж

дієслово **sterben**, яке є більш експресивно забарвленим та викликає сильніші емоції, а як ми знаємо задача газетних видань полягає в передачі інформації в об'єктивному ключі, що передбачає певне згладження особливо гострих та провокативних тем та висловлювань.

У **Hochdeutsch** використовується досить стандартна лексика, яка репрезентує ділову та суспільно-політичну сфери. Ми не дуже часто зустрічаємо діалектні слова або граматичні конструкції та вирази, які притаманні розмовній мові. Хоча в деяких, навіть досить відомих виданнях, які мають велику кількість читачів і не лише в тому регіоні, де вони власне видаються, можна зустріти діалектизми. Наприклад, популярна німецька газета «*Süddeutsche Zeitung*», яка має видавництво та головний офіс в Мюнхені, опублікувала статтю під назвою «*Rettet die Semmel*» [43]. Слово «**Semmel**» часто використовується на півдні Німеччини, а саме у Баварії, для позначення німецької випічки, а саме маленької круглої булочки, яка є популярним товаром в німецьких пекарнях. Це слово є діалектизмом, так як у стандартизованій мові булочку зазвичай називають словом «**Brötchen**». Це вказує на те, що відділити діалекти від стандартизованої мови іноді буває досить складно. Не можна сказати, що «Hochdeutsch» існує якось окремо від розмовної мови. Звісно, в різних регіонах Німеччини діалектні слова потрапляють і в «Hochdeutsch», особливо під час усного спілкування, що надає стандартизованій мові теж певної різноманітності.

Якщо ми детальніше розглянемо вплив усного розмовного мовлення на стандартизовану мову, то тут, звісно, можна побачити як різноманіття мовних форм у різних регіонах Німеччини активно проникає в німецьку пресу та збагачує сухе писемне мовлення.

Те, що в Німеччині є досить велика кількість діалектів, якими спілкуються в різних федеральних землях країни, і всі вони, так чи інакше, впливають на національний варіант німецької мови є загальновідомим фактом. Мовні особливості того чи іншого діалекту, наприклад особлива вимова, граматики, лексика наразі відіграють суттєву роль у формуванні та

урізноманітненні німецької мови у ФРН. Вплив діалектів та їхнє активне залучення в мовотворчий процес надає німецькій мові в Німеччині того колориту, що відрізняє її від національного варіанту німецької мови у Швейцарії та Австрії.

Візьмемо до прикладу франконський діалект «**Fränkische Dialekt**». Цей діалект є поширеним в історичній області Франконія «Franken», що знаходиться на півночі федеральної землі Баварія. В одному з щотижневих журналів, який виходить в місті Бамберг (регіон Верхня Франконія «Oberfranken») та має назву «Fränkische Nacht» можна знайти цікаву статтю на тему пробудження весняних почуттів, що німецькою звучить як «**Frühlingsgefühle**». У статті ми знаходимо декілька речень, які передають живу мову франконців і написані наступним чином:

- *Frühlingsgefühle?*
- *Hädd ich beschdimmd aa... wenn ich ned so müüd wär!* [46, С. 3]

Тут можна чітко простежити передачу фонетичних особливостей франконського діалекту на письмі. У франконців в діалекті немає глухих приголосних р, t, k, натомість вони використовують дзвінки b, d, g. На прикладі наших речень можна помітити, що звук [t] в усному мовленні змінюється на звук [d], що надає звучності франконському діалекту та характеризує франконців як людей дзвінкоголосих. Цікавою особливістю є також протяжна вимова деяких слів. Що є характерним власне і для баварського діалекту. Те, що діалект проникає в пресу означає, що німецька мова є живою, динамічною системою, яка піддається впливам і не стоїть на місці. Це свідчить про те, що мова підлаштовується під потреби носіїв та активно використовується під час живої комунікації.

Як відомо, Німеччина є досить популярною країною для мігрантів з різних країн. Вона приваблює людей сильною економікою та хорошими можливостями працевлаштування. Мігранти приносять з собою власну мовну спадщину та багатий культурний бекграунд. Зрозуміло, що іноземці впливають і на мовну культуру країни – приймача. Внаслідок мовних контактів мігрантів з

місцевим населенням мова, якою спілкується більша частина населення країни, мова, яка є державною або офіційною, збагачується новими словами, виразами, фразеологізмами та синтаксичними конструкціями, які вона переймає від мігрантів. В теоретичній частині нашого дослідження ми вже згадували, що найбільшим мігрантським ком'юніті в Німеччині є турки. Турецька мова та культура залишили величезний слід в німецькому лексиконі та багато турецьких слів уже давно стали частиною німецької лексики та використовуються у щоденному мовленні.

Розглянемо конкретний приклад того, як турецькі слова проникають в німецьку мову. В Німецькомовному інтернет-просторі дуже популярними є портали, на яких можна задавати спеціалісту запитання на будь-яку тему, яка вас цікавить та отримувати відповіді від знавців з тієї чи іншої сфери. Внизу також можуть залишити свої коментарі звичайні люди, яких не залишило байдужим ваше запитання. На одному з таких порталів у розділі психології можна було знайти цікаве запитання та обговорення під ним, воно звучить наступним чином: *«Pascha was soll ich tun? Mein Freund lässt sich am liebsten bedienen und möchte es bequem...»* [38] Слово **«Pascha»** є тюркізмом і в даному контексті означає людину, конкретно чоловіка, який не вміє або не хоче бути задіяним у ведення побуту, господарства. Мова йде про людину, яка воліє перекласти свої обов'язки на іншого, яка хоче, щоб її хтось постійно обслуговував і не бажає брати відповідальність за догляд за собою та своїм особистим простором. Якщо говорити про пряме значення цього терміну, то він позначав титул правителя провінцій або воєначальників в Османській імперії. Тобто, слово **«Pascha»** має певний відтінок величі та асоціюється з владою, керівництвом. Ось чому в сучасній німецькій мові воно вживається для позначення людини, яка любить, щоб її обслуговували інші. Таким чином турецька лексика активно використовується в сучасній розмовній мові та надає їй тим самим своєрідного колориту.

Цікавим явищем в німецькій мові є також **«Kanak Sprak»** - це результат метизації розмовної німецької мови й мови мігрантів із Туреччини та арабських

країн. [22, С. 235] «Kanak Sprak» має свої лексичні та граматичні особливості. Ця тема є близькою до того, що ми вже розглянули, а саме до турецьких запозичень в стандартизованій німецькій мові, проте вона дозволяє нам трохи глибше розібратися із взаємодією цих двох мов та їх впливом одна на одну. Якщо тюркізми переймаються від турків та вводяться в лексикон німецької мови самими німцями, то «Kanak Sprak» - це мовний феномен, який прийшов в німецьку мову від самих турків, а точніше від турецькомовних мігрантів, яким потрібно було окрім своєї рідної мови вільно володіти і мовою країни-приймача, тобто Німеччини. Тим самим, виникла так звана «турецька німецька» тобто розмовна німецька, яка є поширеною серед турецькомовного населення країни. Вона передбачає часте вживання турецьких слів в німецькій мові та модифікацію граматичних конструкцій в цілому. Іноді про «Kanak Sprak» говорять з певним відтінком зневаги, називають її мовою турецьких «гетто». Однак, через постійні контакти турецьких мігрантів з німецькомовним населенням, деякі, особливо лексичні, особливості «Kanak Sprak» стають часто вживаними і серед німецької молоді.

Наприклад, словом «**Alman**» турки називають етнічного «білого» німця, який живе в достатку та має певний набір якостей, які, на думку турецьких мігрантів, є характерними саме для німців. В німецькому видавництві «Riva Verlag» вийшла друком книга німецькою мовою, яка має назву «**How to be Alman**». [24] Книга має злегка гумористичний характер та має на меті описати ряд особливостей в одязі, культурі, їжі та способі життя німців, які роблять їх такими, якими вони постають перед очима іноземців, які живуть в Німеччині.

Що стосується граматики та вимови, то посилаючись на сайт для вивчення німецької мови, для «Kanak Sprak» характерними є наприклад закінчення - **tu** або - **su** в питальних реченнях: «*Raussu?* (Rauchst du?), *Hastu Problem, oder was?* (Hast du Problem, oder was?)» [29]

Варто визнати, що вплив англійської мови на німецький лексикон є дуже відчутним на сьогоднішній день. Кількість запозичень з англійської мови з роками тільки збільшується. Існує навіть окремий термін для позначення

метизації німецької та англійської мов – «Denglisch». Причому англіцизми активно використовуються як у мас – медіа, так і в художній літературі. Наприклад, у відомому романі Б. Шлінка «*der Vorleser*» можна знайти наступний приклад використання англіцизмів: «*Apartments, in die man einzieht und aus denen man auszieht, wie man Mietwagen nimmt und abstellt*». [51, С. 8] Слово «**apartments**» є запозиченим з англійської мови та перекладається українською мовою як «квартира». Німецький аналог слова «apartments» це «**die Wohnung**». На одному з психологічних форумів можна також знайти статтю під назвою: «*People Pleaser: Was heißt das und was kannst du tun?*» [59] В даному випадку, для позначення людини-підлабузника, яка намагається вгодити іншим використовується саме англіцизм. Можна припустити, що таке засилля англіцизмів в сучасній німецькій мові можна пояснити тим, що англійська однозначно є ведучою мовою в сучасному інтернет-просторі - це мова міжнародного спілкування. Вона є доступною для розуміння для більшості німецькомовного населення та оперує великою кількістю термінів, для яких важко знайти аналоги в німецькій мові. Простіше використати англійське слово, яке всі і так зрозуміють, аніж шукати підходящий аналог в рідній мові.

Отже, сучасний національний варіант німецької мови в Німеччині характеризується все активнішою взаємодією з німецькими регіональними діалектами та проникненням іншомовних слів, які надають сучасній німецькій мові більшої різноманітності та смислової наповненості. Стандартизований варіант німецької мови представлений в пресі, новинах та діловій комунікації, проте це не означає, що він існує окремо від усного розмовного мовлення. Стандартизована мова має певний набір характеристик, які визначають її сьогоденній вигляд та звучання. Як було вже з'ясовано німецька мова – це жива, динамічна система, яка підлаштовується під потреби носіїв та перебуває під постійним впливом тих змін, які переживає німецьке суспільство.

2.1.2. Національний варіант німецької мови в Австрії

Австрія - значно менша країна від Німеччини, проте австрійський національний варіант німецької мови є не менш багатограним та цікавим для дослідження ніж німецький національний варіант. Німецька мова в Австрії має статус державної, нею спілкуються мільйони людей, вона звучить на телебаченні, радіо та на заняттях в школах та університетах.

Звичайно, стандартизований варіант «австрійської німецької» є досить схожим на німецький, проте все ж німецька мова в Австрії має свої особливості та відмінності від німецького варіанту. Власне, Австрія межує з іншими державами, має інакший склад населення та історичне минуле, а як уже було з'ясовано в теоретичній частині нашого дослідження географічний, історичний та соціальний фактори є основними у формуванні мовної варіативності та плюрицентризму німецької мови. Якщо у Німеччині найбільший відсоток від загальної кількості мігрантів складають вихідці з Туреччини, то у Австрії - це скоріше представники слов'янських націй, так як Австрія межує з такими країнами як наприклад Чехія, Словаччина та Словенія.

Ми також згадували, що частина України, а саме Галичина, входила до складу Австро-Угорської імперії, що також мало значний вплив на розвиток та формування німецької мови в тодішній Австрії, однак цей вплив помітний і в сучасній німецькій мові, якою спілкуються на території сучасної Австрійської Республіки. В Австрії є також велика кількість діалектів, які, так чи інакше, впливають на національний варіант німецької мови в цій країні. Основні відмінності «австрійської німецької» від інших варіантів можна простежити у лексиці, граматиці та у вимові.

Якщо розглядати особливості лексики, то тут особливу увагу привертає велика кількість запозичень з італійської мови. Це стає особливо помітним, якщо ми говоримо про їжу та кулінарію. Ця особливість має своє історичне підґрунтя: Австрія та Італія довгий період часу перебували в тісних економічних стосунках одна з одною. [4, С. 4] Для того, щоб проілюструвати цю тенденцію ми звернемось до австрійського кулінарного порталу «Gute

Küche.at». Перший рецепт, який привертає увагу - це приготування баклажанної намазки. Він звучить наступним чином: «*Dieses Rezept vom **Melanzani** Aufstrich wird sie sicher an den letzten Urlaub in der Türkei erinnern*». [39] Зазвичай, слово «баклажан» перекладають німецькою як «**die Aubergine**», що також є запозиченням з французької, проте воно вже давно стало частиною німецької лексики. Однак, в австрійському варіанті слово «баклажан» звучить як «**die Melanzani**», що є запозиченням з італійської мови. Для порівняння, такий самий рецепт можна знайти і на німецькому кулінарному порталі, проте там ми уже зустрінемо слово «die Aubergine». Наприклад, рецепт з порталу «Chefkoch.de» має такий заголовок: «*Türkischer **Auberginen** – Brotaufstrich*». [27]

По - різному звучить також слово «цвітна капуста». В Німеччині, наприклад, цвітну капусту називають «**der Blumenkohl**», тим часом як в Австрії вживають слово «**der Karfiol**», що знову ж таки є запозиченням з італійської. Звернемось до вищезгаданого австрійського кулінарного порталу «Gute Küche.at» та його німецького аналогу «Gute Küche.de». На австрійському сайті знаходимо рецепт запіканки з цвітною капустою, в якому бачимо такий опис: «*Den **Karfiol** in Röschen teilen und in einem möglichst großen Topf ca. 8 min. in Salzwasser mit einem Schuss Milch kochen*». [40] На німецькому сайті знаходимо аналогічний рецепт та читаємо наступне: «*Zuerst **den Blumenkohl** waschen, putzen, den Strunk entfernen und in Röschen teilen*». [41] Тобто, засилля італійських слів в лексиконі «австрійської німецької» існує не тільки в теорії, але й на практиці - це легко можна довести прикладами з різних джерел. Проте, італійська – це не єдина мова, яка значно видозмінює класичний німецький лексикон в Австрії.

Особливість «австрійської німецької» полягає в тому, що в ній, на відміну від німецької «Hochdeutsch», значний вплив на лексику здійснили слов'янські мови, такі як чеська, словацька, польська та навіть сербська. Багатовікова взаємодія Австрії з народами та державами східної Європи, її географічне розташування, а точніше близькість до слов'янських держав зіграли свою роль

у тому, що «австрійська німецька» стала багатогою на слов'янізми, що надає цьому варіанту німецької мови свого особливого шарму та відрізняє його від німецького та швейцарського варіантів.

Слов'янізми, на рівні з італізмами, заповнили кулінарний лексикон. Взагалі, важко дати чітку відповідь на запитання, чому саме у сфері кулінарії можна знайти так багато запозичень з іноземних мов. Однак, можна припустити, що багатівікова торгівля між державами сприяла такому мовному обміну, адже часто торгували саме продуктами харчування, спеціями, алкоголем. Тим паче, якщо десь в іншій державі з'являлася нова страва, то кулінарні техніки та рецепти часто переймалися разом із назвами цих страв. Таким чином, нове іншомовне слово запозичувалося та приживалося в лексиконі нової мови і тим самим збагачувало її словниковий запас.

Розглянемо цікавий приклад. На австрійському кулінарному форумі ми, знову ж таки, знаходимо рецепт домашнього повидла. Він звучить наступним чином: «*Powidl - ein klassisches Zwetschgenmus, das auch zum Füllen von Mehlspeisen geeignet ist*». [45] Слово «**Powidl**» походить від чеського слова *rovidla*, що є власне співзвучним з українським повидлом або як ми кажемо варенням.

Наступний приклад – це слово «**der Kren**», що означає хрін (мова йде про рослину або приправу в залежності від контексту). Це слово походить, знову ж таки, від чеського «**Křen**» і є співзвучним з українським словом «хрін». На офіційному сайті австрійського виробника знаходимо опис продукту: «*Der SteirerKren ist der immer wie frisch geriebene **Kren** im praktischen Glas*». [57] Якщо ми пошукаємо аналогічний продукт, але вже у німецьких виробників, то побачимо, що в описі цих продуктів частіше зустрічатиметься слово «**der Meerrettich**», що також позначає хрін, але не є слов'янізмом. Наприклад, на сайті німецького виробника хріну «Schamel» можна знайти таке пояснення: «*Nur **Meerrettich**, der zu 100% aus bayerischer **Meerrettich**-Rohware stammt und in den traditionellen bayerischen Anbaugebieten nach überlieferten Methoden verarbeitet und abgefüllt wird...*» [50] Тобто, на конкретних прикладах можна

простежити відмінності вживання деяких слів в австрійському національному варіанті в порівнянні з німецьким. Звичайно, не можна стверджувати, що **австріяцизми** (слова, які є типовими для австрійської німецької) активно використовуються тільки в межах Австрії. Мова не може бути стиснута в якихось конкретних кордонах, за які не можна виходити. Австрійські слова часто можна почути на півдні Німеччини, де вплив «австрійської німецької» є відчутнішим. Люди постійно взаємодіють між собою, спілкуються, їздять з однієї країни в іншу і тим самим розширюють ареал тієї мови чи національного варіанту, якими вони розмовляють.

Як було помітно з попередніх прикладів, австрійська німецька адаптує під свої потреби велику кількість іншомовних слів – це свідчить про те, що багаторічне перебування у складі багатонаціональної імперії дало про себе знати. Якщо американську етнічну культуру 20 століття часто називають терміном **«melting pot»**, через те, що США була і залишається по сьогоднішній день країною мігрантів, які є носіями різних культур, спілкуються різними мовами, але намагаються жити разом, одним народом, в одній країні і мають значну вигоду з цього, то і австрійський варіант німецької мови можна порівняти з таким **«плавильним казаном»**. Протягом багатьох років в «австрійську німецьку» потрапляли все нові й нові запозичення, які створили це неповторне багатство словникового запасу.

Проте, особливості австрійського варіанту полягають не тільки у відмінній лексиці, але й в граматиці. Деякі слова, наприклад, мають інші артиклі ніж в німецькому національному варіанті. Ми вже розглядали приклад статті з відомої німецької газети «Süddeutsche Zeitung» під назвою **«Rettet die Semmel»**. Тут ми можемо побачити, що слово «Semmel» має артикль жіночого роду «die», тим часом як в Австрії слово «Semmel» вживається з артиклем середнього роду «das» та пишеться і вимовляється з літерою r в кінці слова - **das Semmerl**. [28] Іноді в австрійському варіанті множина цього слова звучить так само як і однина, тобто не має закінчення n в кінці, яке присутнє в німецькому варіанті.

Вимова слів в «австрійській німецькій» теж відрізняється від німецької «Hochdeutsch». Наприклад, закінчення [- ig] часто вимовляється як [- ik]. Слово *pingelig* (укр. педантичний, вибагливий) в стандартному варіанті німецької мови, яким спілкуються в основному на території Німеччини, будуть вимовляти як ['pɪŋəlɪç] з ich-Laut в кінці, а в Австрії це буде звучати як ['pɪŋəlɪk] [33]. Також, заперечна часточка nicht в австрійському варіанті буде звучати як «ned» [30], що є схожим до вимови франконців, за яких ми говорили в першому підрозділі, де мова йшла про національний варіант німецької мови в Німеччині. Це також вказує на те, що австрійський національний варіант часто перегукується з діалектами південної Німеччини, особливо Баварії, яка знаходиться територіально ближче до Австрії та має з нею спільний кордон.

Що стосується австрійської преси, то тут простежується наступна тенденція: австріяцизми можна зустріти не так часто, так як статті пишуться «високою німецькою» та рівняються до стандартів німецької мови у ФРН. Це свідчить про те, що «Hochdeutsch» в Німеччині слугує зразком для всіх інших національних варіантів, що стосується стандартизованої мови. Хоча, звісно, можна виділити деякі особливості австрійської німецької і у пресі. Наприклад, використання австрійських фразеологізмів, які надають тексту австрійського національного колориту. У дослідженні М. Карпіка та О. Твердохліба про медіа-дискурс Австрії можна знайти приклад використання таких фразеологізмів: «*Ins Narrenkastl schauen* - – *втуплювати погляд у порожнечу, замріятися*». [7, С. 106] В австрійському виданні «DerStandard» ними було знайдено такий приклад використання цього фразеологізму: «... *Kochen, Essen, Arbeiten, Schlafen und Ins-Narrenkastl-Schauen inklusive all der dazwischenliegenden Seinszustände, die eigentlich so normal sind, dass man eh nie darüber nachdenkt*». [61] Тобто, австрійську німецьку все ж можна зустріти в журналах та газетних виданнях. Нехай вона і не так яскраво проявляється в стандартизованій мові, але все ж вносить різноманіття у цей набір мовних засобів, які є притаманними для «високої німецької».

Підсумовуючи, можна сказати, що особливості австрійського національного варіанту зумовлені як умовами багатовікової історії, так і характерним географічним розташуванням Австрійської Республіки. Австрія межує з декількома слов'янськими державами, тому її лексикон багатий слов'янськими словами. Австрійському варіанту характерні також численні запозичення з італійської мови, які особливо помітні в сфері кулінарії. Під час роботи з джерелами було також з'ясовано, що спосіб утворення множини та артиклі іменників можуть значно варіюватися в австрійській німецькій та в стандартизованій німецькій мові в Німеччині. Значні відмінності також можна помітити у вимові слів та артикуляції звуків. Було встановлено, що притаманні австрійському варіанту слова та вирази – австріяцизми, можуть також зустрічатися в німецьких діалектах, особливо тих, що розповсюджені на півдні Німеччини, так як мова не може бути замкнена в межах кордонів однієї країни. Австрійська преса характеризується сильною тенденцією рівнятися на стандартизований варіант німецької мови у ФРН, проте, все ж, має свої особливості, наприклад, вживання австрійських фразеологізмів для надання мові свого особливого колориту.

2.1.3. Національний варіант німецької мови в Швейцарії

Швейцарська конфедерація – це країна, яка для багатьох є прикладом мирного співіснування різних мовних спільнот в одній невеликій країні. Те, наскільки ефективно функціонує держава з таким мовним різноманіттям вражає як дослідників – лінгвістів, так і політологів, власне, як і будь – яку зацікавлену людину. Підтримувати це різноманіття допомагає федеративна структура Швейцарії. Країна поділена на 26 кантонів і кожен кантон має значний рівень автономії, що дозволяє швейцарцям підтримувати та розвивати культурну та мовну ідентичність кожного кантону окремо.

Швейцарія межує з такими країнами як Італія, Німеччина, Франція, Ліхтенштейн та Австрія. Вплив такого сусідства дуже відчутний. Він є ведучим фактором у формуванні мовної ситуації в такій багатомовній країні як

Швейцарія. Як ми вже з'ясували, у Швейцарії є чотири офіційні мови, проте жодна з них не є державною. Цими мовами є французька, німецька, італійська та ретороманська. Найбільш розповсюдженою мовою, однак, є німецька.

Зрозуміло, що «швейцарська німецька» («Schweizerdeutsch») або як її ще називають «Schwüzer dütsch» буде мати багато відмінних характеристик зумовлених і сусідством Швейцарії з вищезгаданими країнами, і її історичним минулим: як ми вже згадували у теоретичній частині, Швейцарія як єдина держава існує не так уже й давно та історично вона складається з декількох невеликих країн.

Французька мова є другою за кількістю носіїв у Швейцарії. Вплив французької на «швейцарську німецьку» є досить помітним, так як це не тільки державна мова сусідньої країни, але й одна з офіційних мов, якими спілкуються в самій Швейцарії. Тобто, можна зробити висновки, що в «Schweizerdeutsch» можна зустріти багато слів, які були запозичені з французької. Розглянемо конкретні приклади галліцизмів, які тісно увійшли в повсякденний вжиток німецькомовних швейцарців.

Якщо ми хочемо купити квиток на потяг з Базеля до Цюриха, ми можемо відвідати популярний у Європі сайт для прокладання залізничних маршрутів та купівлі квитків «Trainline» і в розділі «мова» обрати швейцарську німецьку. Тоді, ми можемо спостерігати цікаву назву звичайного дорослого квитка, яка звучить наступним чином: «1 x 1Erwachsener - Gewöhnliches **Billet** - EUR 38.55». [58] Слово «**das Billett**» є запозиченням з французької. Проте, у випадку з такою багатомовною країною як Швейцарія, воно гармонійно вписується в німецьку мову та відображає те різноманіття мовних форм, яке характеризує цю многогранну країну.

На сайті онлайн-словника німецької мови «DWDS.de» можна знайти таке слово як «der Perron». [31] Воно перекладається українською мовою як перон. Слово має помітку «**CH**», що означає «**Confoederatio Helevtica /Schweiz**» та вказує на мовний ареал поширення та вживання цього слова. Як можна зрозуміти, слово «der Perron» найчастіше вживається саме у Швейцарії та є

запозиченням з французької, де слово «**le perron**» має таке ж значення як і німецьке слово «**der Bahnsteig**». На сайті швейцарської національної щоденної газети «Tages-Anzeiger», що видається у Цюриху, можна знайти статтю про розширення зони для куріння на пероні. Перше речення там звучить наступним чином: «*Raucher haben noch zwei Meter Platz auf dem **Perron***». [34]

В кулінарній сфері також часто зустрічаються запозичення з французької. Наприклад, в одній зі статей на сайті престижної швейцарської газети «Neue Zürcher Zeitung» можна зустріти наступне: «*Nach kalter Zabaione mit Vanilleeis als **Pré-Dessert** katapultiert uns der hinreissende Schlussakkord in den Sommer...*» [26] Слово «**Pré-Dessert**» у французькій мові означає маленький десерт, який подають перед головною солодкою стравою.

Тобто, французькі слова є частиною стандартного німецького лексикону у Швейцарії. Вони використовуються в абсолютно різних сферах суспільно – політичного життя.

Італійська мова є третьою за кількістю носіїв та вносить суттєве різноманіття у мовну картину Швейцарії. Італійські слова як і у випадку з «австрійською німецькою» часто зустрічаються в кулінарії та рецептах. Італійська кухня відома своїми кулінарними шедеврами, тому вплив італійської мови на гастрономічний лексикон німецької мови є зрозумілим. В уже згаданій нами статті з газети «Neue Zürcher Zeitung» можна зустріти такий цікавий приклад використання італізмів: «*Mittags wird ein zweigängiger Business-Lunch (Fr. 49.–) serviert, abends ein fünfgängiges Menu **degustazione***» [26] Слово «**degustazione**» італійського походження та в перекладі означає «дегустація». В стандартній німецькій мові дегустацію зазвичай називають «die Verkostung» або «die Probe».

Наприклад, на сайті мюнхенського радіо «Arabella» розміщено список найкращих місць для цікавих дегустацій і починається стаття таким реченням: «*Verkostungen – kleine Gaumenfreuden der besonderen Art: Wenn Sie Geschmackvolles lieben und etwas Schönes mit Ihren Lieben unternehmen möchten, ...*»[47] На сайті одного з винних магазинів Дюссельдорфа можна

знайти перелік п'яти найкращих місць для дегустації вина в історичному центрі міста. Початок статті звучить так: «*Ihr wollt bei **Weinproben** in Düsseldorf-Altstadt mitmachen, wisst aber nicht wo? Dann solltet ihr diese 5 **Weinproben** in Düsseldorf-Altstadt unbedingt einmal ausprobieren, ...*»[60] Отже, в Німеччині не так часто використовуються італізми. Німці радше надають перевагу німецьким відповідникам, якщо такі, звісно, є.

Досить розповсюдженим серед німецькомовного населення Швейцарії є вживання італійського слова «basta!», що в перекладі означає «досить!» «стоп!». Це слово часто використовується як емоційний вигук. В німецькій мові є відповідники цьому італійському вигукові, а саме «Schluss damit!», «genug jetzt!». Одна зі статей від видання «Kulturmagazin», де йшла мова про нестачу приміщень для облаштування творчих ательє молодих митців в Люцерні, мала такий заголовок: «*Platz Da! Oder **Basta?***» [36]. Експресивний італійський вигук надає виразності висловлюванню. Можна припустити, що високу частоту використання слова «basta!» серед німецькомовних швейцарців можна пояснити простотою та лаконічністю цього вигуку, який при цьому передає чіткий та зрозумілий меседж про те, що щось має бути припинено. Не варто забувати, що це слово є також популярним у поп-культурі. Його часто можна зустріти у піснях, кіно та літературі. Ось чому «basta!» витіснило свій німецький відповідник. Взагалі, використання італізмів та галліцизмів у «швейцарській німецькій» надає їй певного мультикультурного відтінку.

Однією з основних особливостей швейцарської німецької, яка привертає увагу дослідників та всіх, хто причетний до вивчення мови, є існування слів, які характерні тільки для швейцарського варіанту німецької мови, тобто гельветизмів. Гельветизми отримали свою назву від слова «Гельветія», що позначало історичну державу, яка колись існувала на теренах сучасної Швейцарії.

Особливо яскраво гельветизми проявляються в звертаннях та вітаннях. Наприклад, замість стандартного німецького вітання «**Hallo!**» швейцарці кажуть «**Grüezi!**». Вживання гельветизмів слугує, свого роду, маркером для

співрозмовника, що перед ним не німець або австрієць, а саме швейцарець і що ця людина є носієм особливого, відмінного варіанту німецької мови. Цікаво те, що багато німців проявляють неабиякий інтерес до «швейцарської німецької» та особливо до гельветизмів, так як це дозволяє поглянути на свою рідну мову під іншим кутом. Здавалося б, швейцарці та німці спілкуються однією мовою, проте які яскраві емоції викликає усвідомлення того факту, що якісь звичні для німця слова або мовні конструкції, які він чує та використовує кожного дня, можуть інакше вимовлятися, мати інше значення або не використовуватися взагалі.

На популярній платформі для обміну відео «YouTube» можна знайти величезну кількість різних відео, в яких німці, швейцарці та австрійці розповідають один-одному про особливості свого національного варіанту, а саме: порівнюють вимову, діляться якимись характерними для їхнього національного варіанту словами – австріяцизмами або гельветизмами, озвучують різні форми вітань та вигуків. Цікаво спостерігати як носії однієї мови можуть іноді не розуміти один-одного. Проте, у німців такого роду відмінності викликають як лінгвістичний так і культурний інтерес, і що найголовніше - вони з повагою ставляться до відмінностей та тих унікальних мовних форм та виразів, які існують в інших варіантах німецької мови.

Наприклад, коли німецьке радіо «Klassik radio» вийшло на швейцарський медіа-простір, на їхньому сайті була опублікована стаття, в якій представництво радіостанції тепло вітало своїх нових слухачів такими словами: «*Grüezi liebe Schweiz: Wir lernen uns kennen*». [42] У статті була приділена увага відмінностям вимови та лексики обох національних варіантів. Був навіть наведений перелік слів, які звучать однаково в обох варіантах, але у Швейцарії вони мають зовсім інше смислове навантаження. Було також зазначено, що Швейцарія та Німеччина відрізняються одна від одної як в культурному так і в мовному плані, втім працівники радіостанції поважають мовну та культурну ідентичність громадян Швейцарії та акцентуватимуть увагу на тому, що об'єднує жителів обох країн – це якісний інформаційний контент, який і

надаватиме «Klassik radio». Це однозначно можна назвати достойним жестом зі сторони німецької радіостанції.

У словнику «DWDS» можна знайти цікавий приклад гельветизму: «**das Znünibrot**», [32] що означає легкий перекус між основними прийомами їжі. Зазвичай, це маленький бутерброд з шинкою або сиром. В Німеччині такий перекус називають словом «**das Pausenbrot**». Щоб зрозуміти чи є слово гельветизмом чи ні варто звернути увагу на маркування перед тлумаченням цього слова. Ми вже згадували, що гельветизми мають помітку «CH», що означає «Confoederatio Helvetica /Schweiz» та вказує на мовний ареал поширення та вживання цього слова.

У «швейцарській німецькій» є також певні граматичні особливості, які відрізняються від стандартного синтаксису німецької мови. Всі відносні підрядні речення (**Relativsätze**) будуються за допомогою слова «**wo**», незалежно від роду означуваного слова. Наприклад, Біт Зібенхар та Альфред Вайлер у своїй праці про діалекти та стандартизовану мову у Швейцарії надають такий приклад: «*De Maa /d Frau /s Chind, wo näbe mir staat (Der Mann, der / die Frau, die / das Kind, das neben mir steht)*». [53, С. 38]

Що стосується вимови, то тут можна виділити таку особливість як злиття звуків в усній розмовній мові. Це фонетичне явище часто можна зустріти у питальних реченнях, коли дієслово, яке стоїть на початку питального речення зливається з наступним іменником або частіше займенником та вимовляється як одне слово. Наприклад, в одній з інших робіт, уже згаданих нами авторів, можна знайти такий приклад: «**Haben wir noch Zeit? - Hamer noch Zait?**» або «**Könnt ihr gehen?- Köntir geen?**» [52, С. 77]

Підсумовуючи, можна сказати, що Швейцарія - це країна, яка захоплює своєю багатогранністю та мовною толерантністю. Держава поділена на кантони, які мають широку автономію. Таким чином, у кожного кантону є можливість підтримувати та зберігати свою мовну та культурну ідентичність. Так як Швейцарія має чотири офіційні мови та має спільний кордон з державами, мови яких поширені на її території, то у швейцарському варіанті

німецької мови є дуже багато іншомовних запозичень з французької та італійської мов. Було з'ясовано, що таке гелветизми та яку роль вони відіграють в національній ідентичності швейцарців. Було також висвітлено питання взаємодії швейцарської німецької з іншими національними варіантами та досліджено чому німці проявляють такий інтерес до знайомства з особливостями інших національних варіантів німецької мови.

2.1.4. Вплив національних варіантів на культурну та мовну ідентичність в німецькомовних країнах

Як відомо, мова – це колыска культури та самобутності народу. Саме завдяки мові народи мають можливість підтримувати свою національну свідомість та розвивати культуру. Літературні твори та фольклор також є продуктами мови. Вони дозволяють поширювати в маси ту культурну та національну ідентичність, яка характеризує ту чи іншу країну та її громадян. Читаючи літературний твір можна дізнатися багато цікавого про традиції та світогляд того чи іншого народу. Те, як автор пише, про що саме він пише та що хоче донести до читача може слугувати гарним джерелом для мовного та культурного аналізу. Це допомагає з'ясувати, як через мову можуть проявлятися характерні риси менталітету та світовідчуття представників тих чи інших націй та народів.

Звісно, що література Німеччини, Австрії та Швейцарії має як багато спільного так і багато відмінного, але твори, які написані авторами з цих країн, дозволяють побачити особливості культурного та національного розвитку, дозволяють пізнати їхню самобутність. Ці особливості яскраво проявляються в текстах, в тому, як написаний твір, яка лексика преважує та навколо яких проблем розгортаються події твору.

В літературі часто проявляються колективні народні травми. Література намагається знайти відповіді на питання, які тривожать націю, намагається полегшити усвідомлення та аналіз спільного досвіду травматичних подій. Якщо ми наприклад говоримо про Німеччину, то зрозуміло, що ні в одній іншій країні

світу не було написано стількох романів та віршів, які б були присвячені переосмисленню досвіду Другої світової війни. Так як Німеччина була однією з ведучих держав у розв'язанні міжнародних конфліктів та війн, то в її літературі можна часто зустріти такі слова: «*Krieg, Angst, Not*». [48, С. 8] Ми також згадували цей факт, що Німеччина довгий період часу була поділена на НДР та ФРН, що посприяло виникненню розбіжностей навіть в межах одного національного варіанту німецької мови. Цей досвід є унікальним для Німеччини і те різноманіття мовних форм, яке виникло після її поділу, відображає ту мовну та культурну самобутність, яка притаманна саме цій державі.

В Швейцарії, наприклад, ситуація зовсім інша. Так як країна відома своїм незмінним нейтралітетом, який вона зберігала як під Першою світовою війною так і під час Другої світової війни, розв'язаної фашистами, то в швейцарській літературі набагато менший слід залишила війна. Твори швейцарських письменників багаті описами смачної їжі, альпійських лугов та надзвичайної швейцарської природи. Навіть у кримінальному романі Фрідріха Дюрренматта «Суддя та його кат», де мова йде про розслідування вбивства, можна зустріти описи частувань. Під час фінальних сцен герою виносять величезну кількість їжі, яку він ненаситно заштовхує в себе. [37] Одним з найвідоміших творів швейцарської літератури є також дитячий роман «Гайді» Йоганни Шпірі, який репрезентує Швейцарію як красиву гірську країну, місце спокою та ідилії. Дідуся Гайді звати *Alm-Öhi*, [55, С. 10] що відображає швейцарський колорит. Слово «*Öhi*» - це варіант швейцарської вимови слова «*Oheim*», що перекладається як «дядько». Це є хорошим прикладом того, як мова та особливості національного варіанту, такі як вимова або специфічна лексика, відображають національний та культурний колорит в літературному творі.

Австрія довгий період часу була великою імперією. Не важко здогадатися, що реалії Австро-угорської імперії відображаються і в творах австрійських письменників. Наприклад, у віршах відомого австрійського поета Петера Альтенберга часто згадується слово «*Kaffeehaus*»: «*Du hast zerrissene*

Stiefel – – – Kaffeehaus! Du hast 400 Kronen Gehalt und gibst 500 aus – – – Kaffeehaus!» [23] Словом «Kaffeehaus» в Австро-Угорщині називали кав'ярні, в яких збиралася творча еліта, митці, поети та письменники. Це було місце зустрічі однодумців, де можна було поспілкуватися на цікаві теми, але найголовніша функція цих кав'ярень полягала в тому, що там можна було творити. Це була така собі творча майстерня для митців, які надихалися тим, що вони спостерігали навколо себе. «Kaffeehaus» – це слово – реалія, побачивши яке ми відразу подумаємо про Австрію, адже це країна з унікальною культурою кави, якій можуть позаздрити Німеччина та Швейцарія. В даному уривку можна також побачити слово «Kronen». Це національна валюта Австро-Угорської імперії, що відображає унікальні історичні умови, в яких жив австрійський поет. Тут ми, знову ж таки, можемо відстежити особливості культури та вплив історичних реалій на мову та літературу країни.

Кожен національний варіант німецької мови є унікальним, адже мова вбирає в себе культурні особливості свого народу. У «швейцарській німецькій», наприклад, однією з найяскравіших особливостей є вживання гелветизмів. Це вирізняє швейцарця з поміж інших німецькомовних народів. У Австрії також існують слова, які притаманні саме австрійському національному варіанту німецької мови – це австріяцизми. Є також слова-реалії, які позначають якісь специфічні поняття, характерні для певної культури або країни. Навіть запозичення бувають різними. У Австрії наприклад більше запозичень з слов'янських мов ніж з французької, тоді як у Швейцарії навпаки, так як французька - це друга мова за кількістю носіїв після німецької. В Німеччині сильний вплив на лексику справила турецька мова, так як відсоток турецьких мігрантів тут є одним з найвищих серед європейських країн. Це також відображає унікальні історичні реалії, адже великий наплив турецьких робітників до Німеччини стався після підписання обома державами договору, який регулював умови працевлаштування турецьких робітників на території ФРН. Специфіка кожного національного варіанту, а саме: відмінна лексика, вимова або синтаксис чудово презентують цей факт, що кожна німецькомовна

країна зі своїм народом, історією та традиціями є унікальною та єдиною в своєму роді.

Підсумовуючи, можна сказати, що мова – це те дзеркало, в якому відображається унікальність та специфіка народу або держави. Кожен національний варіант німецької мови є особливим. Відмінності в лексиконі вимові та побудові речень свідчать про те, що німецька – це не однорідна мова, а народи, які нею спілкуються не є однаковими. Літературні твори та фольклор також є продуктами мови. Вони дозволяють простежити ті культурні та мовні відмінності, які є характерними для кожної німецькомовної країни. Література передає унікальні реалії того середовища, в якому вона народжується та живе. Ось чому література як мовний продукт теж є важливою для усвідомлення та проявлення культурної та мовної ідентичності кожної з розглянутих нами німецькомовних країн.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

В практичній частині бакалаврської роботи було з'ясовано, що кожен національний варіант німецької мови має свої особливості. Ці особливості проявляються у лексиці, граматиці та фонетиці. На відмінності у використанні та поширенні мовних форм у DACH-Länder впливають різноманітні фактори, а саме: географічне розташування країни, історичне тло та соціальний чинник.

Було проведене практичне дослідження особливостей національного варіанту Німеччини, Австрії та Швейцарії, в ході якого було встановлено та впорядковано ті характерні риси, які формують цей чи інший національний варіант.

Для національного варіанту німецької мови в Німеччині є притаманними запозичення з турецької та англійської мов. Так як англійська мова заповонила інтернет та проникла буквально у всі сфери людського життя, уникнути англіцизмів в сучасній німецькій мові просто неможливо. Причинами сильного впливу турецької мови на німецький лексикон пояснюється тим, що турки – це найбільша мігрантська ком'юніті в країні. Для німецької преси характерним є використання таких граматичних конструкцій як пасивний стан та умовний спосіб.

Було з'ясовано, що в австрійському національному варіанті німецької мови часто зустрічаються запозичення з слов'янських мов. В кулінарному лексиконі є також багато запозичень з італійської. Це пояснюється тим, що Австрія межує з декількома слов'янськими державами. Італізми проникли в «австрійську німецьку» через тісні торгові стосунки Італії та Австрії, які тривали десятиліттями. Австрійська преса все більше рівняється на стандартизовану німецьку мову «Bundesdeutsches Hochdeutsch» і в той же час можна часто зустріти австрійські фразеологізми у статтях, які надають мові свого колориту.

Було досліджено, що в швейцарському національному варіанті німецької мови наявні запозичення з французької та італійської мов, так як це мови держав-сусідів та разом з німецькою та ретороманською вважаються

офіційними мовами у Швейцарії. Так як країна є багатомовною - це дозволяє швейцарській пресі використовувати велику кількість іншомовних слів у газетних статтях та публікаціях. Яскравою особливістю «швейцарської німецької» є існування гелветизмів, які привертають увагу німців та всіх, хто цікавиться швейцарським варіантом німецької мови.

Було пояснено зв'язок між особливостями національних варіантів та культурною ідентичністю народу. Так як художня література – це мовний продукт, то на основі літературних творів було з'ясовано як культурна самобутність проявляється у мові.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження в бакалаврській роботі отримано наукові результати, що вирішують завдання щодо дослідження особливостей соціолінгвістичної варіативності плюрицентричних мов. Результати проведеного дослідження та їх узагальнення свідчать про досягнення мети, виконання поставлених завдань і дають підстави сформулювати такі висновки:

У роботі розглянуто основні концепції соціолінгвістики. З'ясовано, що це наука, яка вивчає мову в соціальному контексті. Це дало підстави стверджувати, що мова тісно пов'язана з соціальною пірамідою та системою суспільних цінностей.

З'ясовано особливості мовної політики в німецькомовних країнах та розглянуто, який статус має німецька мова та яку роль відіграють мови національних меншин в Німеччині, Австрії та Швейцарії. Також зроблено важливий висновок: в кожній з німецькомовних країн заходи мовної політики імплементуються по – різному та німецька мова не завжди відіграє роль державної.

У бакалаврській роботі досліджено, що являє собою мовна варіативність та завдяки яким факторам вона формується. Розглянуто як ці фактори, а саме: історичний, географічний та соціальний повпливали на розвиток мовної варіативності саме в німецькій мові: вони створили сприятливі умови для сепаратного розвитку німецької мови в кожній з країн.

У дослідженні обґрунтовано, чому німецька мова є плюрицентричною. Проаналізовано плюрицентризм як лінгвістичне явище та досліджено як історичний та соціокультурний фактори посприяли розвитку плюрицентричної концепції в німецькомовному просторі. Кожна німецькомовна країна розвивалася з урахуванням своїх унікальних історичних умов, які повпливали на різноманіття мовних форм у національних варіантах.

Проведено ґрунтовне дослідження особливостей національного варіанту німецької мови в Німеччині. Показано на прикладах, які граматичні конструкції та лексику використовує німецька преса (Konjunktiv 1 та Passiv) та як німецькі

діалекти все більше проникають в стандартизовану мову. Також згадано, як мова найбільшого мігрантського ком'юніті (вихідців з Туреччини) впливає на лексикон сучасної німецької мови в Німеччині.

Охарактеризовано, які особливості притаманні національному варіанту німецької мови в Австрії. Зазначено з яких мов «австрійська німецька» перейняла найбільше запозичень (зі слов'янських мов) та з'ясовано наскільки відрізняється австрійська вимова від стандартної німецької. Також розглянуто якими особливостями вирізняється мова австрійської преси від преси сусідніх Німеччини та Швейцарії, а саме використанням австрійських фразеологізмів для надання мові власного колориту.

У роботі проведено ґрунтовний аналіз характерних рис, які відрізняють національний варіант німецької мови у Швейцарії від усіх інших. Зазначено як інші офіційні мови впливають на лексикон «швейцарської німецької». Досліджено як часто швейцарська преса використовує іншомовні запозичення (найчастіше з французької та італійської мов) та якого мультикультурного характеру вони їй надають. Також розглянуто, які синтаксичні та фонетичні відмінності притаманні швейцарському національному варіанту німецької мови.

З'ясовано як унікальність та відмінність кожного національного варіанту сприяє культурній та мовній ідентичності громадян німецькомовних держав. В ході аналізу літературних творів деяких німецькомовних авторів з Австрії, Німеччини та Швейцарії виявлено як специфічний лексикон у творах передає основи світогляду та світовідчуття народу.

Отже, на основі опрацьованого матеріалу можна стверджувати, що німецька мова – це плюрицентрична мова, яка має три рівноправних національних варіанти в Німеччині, Австрії та Швейцарії. Це означає, що мова має декілька «центрів» поширення та кожен з цих «центрів» встановлює власні правила стандартизації, які можуть суттєво відрізнятися одне від одного, що сприяє розвитку мовної варіативності німецької мови.

В ході даного дослідження ґрунтовно розглянуто, які мовні особливості

притаманні всім трьом національним варіантам та з'ясовано, що саме впливає на формування цих відмінностей. Важливим питанням також було те як національні варіанти німецької мови взаємодіють між собою, чи мають вони якість зв'язки та як представники одного варіанту ставляться до представників іншого і чи розуміють вони один одного взагалі. Відповіді на ці питання знайдено в ході аналізу потрібних джерел та інформації для написання роботи. Всі національні варіанти тісно пов'язані між собою. Наприклад, деякі особливості австрійської німецької притаманні і німецьким діалектам, якими спілкуються на півдні країни. Представникам різних національних варіантів подобається дивитися на свою рідну мову під іншим кутом, тому вони залюбки знайомляться та вивчають ті речі, які є відмінними від того, до чого вони вже звикли у своїй мові. Таким чином, основну мету даної роботи можна вважати досягнутою, так як відповіді на основні питання успішно знайдено, а всі поставлені завдання належним чином виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березняк О. П. Історично-географічні передумови для розвитку багатомовності в Швейцарії. Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 49. С. 112-118.
2. Гайдученко. Г. Мовна варіативність на різних етапах історичного розвитку. *Філологічна освіта: Компетентнісна парадигма*: матеріали міжнар. наук.-практ. заоч. конф., м. Миколаїв, 15 лист. 2019 р. / МНУ імені В. О. Сухомлинського. С. 32-34
3. Гуменюк З.В. Особливості мовної політики Німеччини: минуле та сьогодення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69) № 2 Ч. 1, 2019. С. 68-72.
4. Желуденко М.О., Сабітова А.П. Австрійська німецька мова: особливості лексики, граматики, словотвору. Національний авіаційний університет, 2021. С. 13
5. Зданюк Т.В. До питання варіативності розмовної лексики у німецькій мові: фактори і типологія. Мова та мовлення: фундаментальні парадигми розвитку: кол. моногр. / за ред.: Калинюк Т.В., Боднарчук Т.В.. Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня "Рута"» 2021. С. 264
6. Казимір В.О. До питання мовної ситуації та мовної політики в сучасній Німеччині. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Науковий збірник. Серія історична та філологічна*, 2015. Вип. XI. С. 203-211
7. Карпик М., Твердохліб О. Медіа-дискурс Австрії як відображення культуромовного буття етносу. *Езиков свят = Orbis linguarum*. 2023. Т. 21, кн. 3. С. 100–112. (дата звернення: 16.05.2024)
8. Карпик М.І. Плюрицентрична мова як консолідуючий фактор різних націй та культур. *Науково-практична конференція*, м. Київ, 2022. С. 33-35
9. Коць Т. Явище варіантності в історії літературної мови. *Українська мова*, 2016, № 2, м. Київ. С. 82-91

10. Масенко Л.Т. Нариси з соціолінгвістики: навч. посіб. Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. С. 247
11. Орел К.І. Мовна норма – невід’ємний атрибут мови законодавства. *Вісник Академії адвокатури України*. Вип.3, 2005. С. 103-109
12. Остапович О.Я., Варениця Е.Я. Про новітню концепцію тлумачного словника сучасної німецької мови «Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Lichtenstein, Luzemburg, Ostbelgien und Südtirol» Ульріха Аммона. *Наукові записки. Серія “Філологічна”*, вип. 14, 2010 р. С. 433-438
13. Парфіненко А.О. Мовна варіативність у фокусі сучасних лінгвістичних досліджень. *Studia Linguistica*. Випуск 7/2013. С. 116-120
14. Політична енциклопедія / за ред. Ю. Дяченка. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 810
15. Савойська С. Національний контекст регіональної моделі мовної політики Швейцарії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 21, том 1, 2018. С. 42-46
16. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава, 2011. С. 711
17. Сеник Г.І. Культурні та мовні взаємосхрещення на Буковині у складі Австро-Угорщини. *Перспективи розвитку науки та практики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Прага, 14-17 груд. 2021р.* С. 429-432
18. Сольська Т. М. Німецька стандартна мова у світлі теорії національної варіативності. Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство : [міжвуз. зб. наук. ст.]. Бердянськ : БДПУ, 2013. Вип. VIII, ч. 3. С. 13–20
19. Соціальні діалекти: від стародавності до сучасності: навч.посіб. / за заг. ред. В.А. Глуценка. Слов’янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2023. С.235

20. Талалай Ю.О. Мовна освіта в Австрії: пропаганда мультилінгвізму. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2016. Вип. 1 (38). С. 276-278
21. Тищенко К.М. Основи мовознавства: системний підручник. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2007. С. 310
22. Ткачівська М. Канак Sprak та її потенційні можливості. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ IV. Теорія та практика перекладу*. 6, 2016. С. 235-240
23. Altenberg P. Kaffeehaus. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/altenbrg/prosaskz/chap084.html> (дата звернення: 24.05.2024)
24. Amazon. How to be Alman: Liege reservieren, richtig gut flirten, Zettel im Hausflur - und noch mehr deutsche Moves, die du draufhaben musst. URL: <https://www.amazon.com/How-Alman-reservieren-Hausflur-draufhaben/dp/3742314653> (дата звернення: 14.05.2024)
25. Best K.-Heinz, Entlehnungen und Fremdwörter: Quantitative Aspekte. Lüdenscheid, Deutschland : RAM-Verlag, 2014. S. 163
26. Bühler U. Ob Ostern, Pfingsten oder Winter: Mit dieser Tessiner Osteria werden wir warm. Neue Zürcher Zeitung. 2024. Der 02. Mai. URL: <https://www.nzz.ch/gesellschaft/ob-ostern-pfingsten-oder-winter-mit-dieser-tessiner-osteria-werden-wir-warm-ld.1828445> (дата звернення: 19.05.2024)
27. Chefkoch.de. Türkischer Auberginen – Brotaufstrich. URL: <https://www.chefkoch.de/rezepte/1213321227081367/Tuerkischer-Auberginen-Brot-aufstrich.html> (дата звернення: 16.05.2024)
28. Das Wurzelwerk. Produktkategorie/ Bio-Semmerl. URL: <https://www.das-wurzelwerk.at/products/bio-weizenweckerl-semmel> (дата звернення: 17.05.2024)

29. Der Weg. Portal für Deutschlernende. „Is voll krass eh“ – Neue Trends in der Jugendsprache. URL: <https://derweg.org/aktuell/deutschland/vollkrass/> (дата звернення: 14.05.2024)
30. Deutsch in Österreich - Doppelt hält besser. So geht österreichisches Deutsch / Austrian dialect 101 / *Deutsch Wortschatz*. URL: <https://youtu.be/hw8SD8tW4qg?t=104> (дата звернення: 18.05.2024)
31. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS). Perron – Schreibung, Definition, Bedeutung, Etymologie, Synonyme, Beispiele. URL: <https://www.dwds.de/wb/Perron> (дата звернення: 19.05.2024)
32. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS). Znünibrot – Schreibung, Definition, Bedeutung, Beispiele. URL: <https://www.dwds.de/wb/Zn%C3%BCnibrot> (дата звернення: 21.05.2024)
33. Easy German. What Austrians think about Germans | Easy German 149. URL: <https://youtu.be/R-KKZWwSaHU?t=229> (дата звернення: 17.05.2024)
34. Felber Ph. Raucher haben noch zwei Meter Platz auf dem Perron. Tages-Anzeiger. 2019. Der 05. Jun. URL: <https://www.tagesanzeiger.ch/raucher-haben-noch-zwei-meter-platz-auf-dem-perron-192671711598> (дата звернення: 19.05.2024)
35. Fix U. Sprache, Sprachgebrauch und Diskurse in der DDR: Ausgewählte Aufsätze. Frank&Timme Verlag, Berlin 2014. S. 741
36. Gelbeshaus.ch. Platz Da! Oder Basta? URL: <https://gelbeshaus.ch/kulturmagazin-2010/> (дата звернення: 20.05.2024)
37. Getabstract.com. Der Richter und sein Henker. Zusammenfassung. URL: <https://www.getabstract.com/de/zusammenfassung/der-richter-und-sein-henker/4859> (дата звернення: 23.05.2024)
38. Gutefrage. Deutschlands größte Frage-Antwort-Plattform. Pascha was soll ich tun? URL: <https://www.gutefrage.net/frage/pascha-was-soll-ich-tun> (дата звернення: 13.05.2024).

39. GuteKüche.at. Melanzani Aufstrich. URL: <https://www.gutekueche.at/melanzani-aufstrich-rezept-22511> (дата звернення: 15.05.2024)
40. Gutekueche.at. Karfiolauflauf. URL: <https://www.gutekueche.at/karfiolauflauf-rezept-640> (дата звернення: 16.05.2024)
41. Gutekueche.de. Blumenkohl nach Großmutter's Art. URL: <https://www.gutekueche.de/blumenkohl-nach-grossmutter's-art-rezept-9997> (дата звернення: 16.05.2024)
42. klassikradio.de. Grüezi liebe Schweiz: Wir lernen uns kennen. URL: <https://www.klassikradio.de/aktuelles/grueezi-liebe-schweiz-wir-lernen-uns-kennen-klassik-radio-in-der-schweiz/> (дата звернення: 21.05.2024)
43. Kratzer H. Rettet die Semmel. Süddeutsche Zeitung. 2024. Der 20. Febr. URL: <https://www.sueddeutsche.de/bayern/semmel-sueden-hochdeutsch-aktion-pro-sueddeutsch-tag-der-muttersprache-1.6379128> (дата звернення: 13.05.2024).
44. Mehrere Tote bei Explosion an Stausee. DER SPIEGEL. 2024. Der 9. Apr. URL: <https://www.spiegel.de/panorama/italien-mehrere-menschen-bei-explosion-an-stausee-ums-leben-gekommen-a-43577dad-e15c-41c0-9378-37646ebc6e71> (дата звернення: 12.05.2024).
45. Myrex.at. Powidl. Ideal für die Vorratskammer. URL: <https://www.myrex.at/blog/rezepte/powidl> (дата звернення: 16.05.2024)
46. Naidlaif. Fränkische Nacht. Nr. 421, März 2023. S.50
47. Radioarabella.de. Die Arabella TOP 10 - die leckersten Verkostungen in München. URL: <https://www.radioarabella.de/die-arabella-top-10-die-leckersten-verkostungen-in-muenchen-423740/> (дата звернення: 20.05.2024)
48. Remarque E. M. Die Nacht von Lissabon. 1. Auflage, Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln, 2017. S.160

49. Russische Offensive bei Charkiw. Die Tageszeitung. 2024. Der 11. Mai.
URL: <https://taz.de/-Nachrichten-im-Ukraine-Krieg-!/6009685/> (дата звернення: 11.05.2024).
50. Schamel Meerrettich. BAYERISCHER MEERRETTICH. Der Beste der Welt. URL: <https://www.schamel.de/alles-ueber-meerrettich/bayerischer-meerrettich/> (дата звернення: 17.05.2024)
51. Schlink B. Der Vorleser. Diogenes Verlag AG Zürich, 1995. S. 207
52. Siebenhaar B., Voegeli W. Mundart und Hochdeutsch im Vergleich, 1997. S.75-87.
53. Siebenhaar B., Wyler A. Dialekt und Hochsprache in der deutschsprachigen Schweiz: Pro Helvetia, Zürich (1997). S. 57.
54. Sprachwissenschaftliche Vorlesung: Fachsprachen, Fachkommunikation, Sondersprachen, Gehalten von Franz Patocka im Wintersemester 2011/12, 24 Seiten.
55. Spyri J. Heidi. Vollständige Ausgabe, Anaconda Verlag, München, 2021. S.352
56. Steinmeier ruft zur Teilnahme an EU-Wahl auf. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2024. Der 11. Mai. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/europawahl/steinmeier-ruft-zur-beteiligung-an-eu-wahl-auf-19712376.html> (дата звернення: 11.05.2024).
57. Steirerkren. Das Original. SteirerKren. Das Original aus dem grünen Herzen der Steiermark. Einzigartig. Frisch. Scharf. URL: <https://www.steirekren.at/steirekren.html> (дата звернення: 16.05.2024)
58. Thetrainline. Zugbillette für die Schweiz und ganz Europa! URL: <https://www.thetrainline.com/book/results?journeySearchType=single&origin=urn%3Atrainline%3Ageneric%3Aloc%3A5877&destination=urn%3Atrainline%3Ageneric%3Aloc%3A6401&outwardDate=2024-05-16T14%3A51%3A04Z&outwardDateType=departAfter&selectedTab=train&splitSave=true&lang=de-ch&transportModes%5B%5D=mixed&dpiCookieId=TPUV0F05KHD0CM>

[GNRR1BCSV99&partnershipType=accommodation&partnershipSelection=true&selectedOutward=bmvgpOQy9zI%3D%3AX1igrR7L20w%3D%3AStandard](https://www.gnr1BCSV99&partnershipType=accommodation&partnershipSelection=true&selectedOutward=bmvgpOQy9zI%3D%3AX1igrR7L20w%3D%3AStandard) (дата звернення: 18.05.2024)

59. Utopia.de. Ratgeber. People Pleaser: Was heißt das und was kannst du tun?
URL: <https://utopia.de/ratgeber/people-pleaser-was-heisst-das-und-was-kannst-du-tun/> (дата звернення: 15.05.2024)
60. Weinhopping.com. 5 Weinproben in Düsseldorf-Altstadt, die man kennen sollte. URL: <https://www.weinhopping.com/weinprobe-duesseldorf-altstadt/> (дата звернення: 20.05.2024)
61. Wojciech C. Wohnen ist das Sein im Kokon der eigenen Räume. Immobilien Standard. 2019. Der 4. Febr. URL: <https://www.derstandard.at/story/2000097401269/kuenstlerin-hradil-wohnen-ist-das-sein-im-kokon-der-eigenen> (дата звернення: 16.05.2024)

РЕЗЮМЕ

(ZUSAMMENFASSUNG)

Das Thema dieser Bachelorarbeit ist die soziolinguistische Variabilität plurizentrischer Sprachen (basiert auf deutschsprachigen Materialien). Die Relevanz dieser Arbeit liegt darin, dass sie zu einem besseren Verständnis der sprachlichen Variabilität und des Plurizentrismus der deutschen Sprache beiträgt. Die Beziehungen zwischen der Ukraine und den deutschsprachigen Ländern werden immer enger deswegen braucht man qualifizierte Dolmetscher, die eine effektive Interaktion zwischen Vertretern unseres Landes und den Vertretern der deutschsprachigen Länder gewährleisten könnten. Dafür müssen sich die Dolmetscher gut in der sprachlichen Variabilität der deutschen Sprache auskennen, denn diese ist wichtig, um den Sprecher besser zu verstehen und zwar seine Aussprache, spezifischen Wortschatz und Grammatik. Das Ziel dieser Bachelorarbeit ist es, die Besonderheiten jeder nationalen Variante der deutschen Sprache aufzudecken und ihre Einzigartigkeit und Vielseitigkeit zu beweisen.

Die Ergebnisse dieser Forschung belegen dass, das Ziel der Bachelorarbeit erreicht wurde und wir können folgende Schlussfolgerungen machen:

Es wurde herausgefunden, dass die Soziolinguistik die Sprache in einem sozialen Kontext erforscht.

Es wurde belegt, dass es in DACH-Ländern unterschiedliche Ansätze zur Sprachpolitik gibt. Die Deutsche Sprache spielt nicht immer die wichtigste Rolle.

Sprachliche Variabilität und die Faktoren die sie begünstigen wurden von allen Seiten gründlich erforscht. Diese Faktoren schufen günstige Bedingungen für die separate Entwicklung der deutschen Sprache in jedem deutschsprachigen Land.

Es wurde begründet, dass unterschiedliche historische, geographische und kulturelle Bedingungen der Entwicklung deutschsprachiger Länder zum Plurizentrismus der deutschen Sprache beigetragen haben.

Es wurde aufgedeckt, dass die nationale Variante der deutschen Sprache in Deutschland vom Gebrauch solcher Konstruktionen wie Konjunktiv 1 und Passiv geprägt wurde. Es gibt auch viele Turzismen in Hochdeutsch.

In der Arbeit wurde auch geschildert, welche Entlehnungen gibt es in «Österreichischem Deutsch» und zwar aus slawischen Sprachen. Die Sprache der österreichischen Presse ähnelt sich dem Hochdeutsch aber österreichische Phraseologismen kommen auch häufig vor.

Es wurde erläutert, dass es viele Fremdwörter in «Schweizerdeutsch» gibt, die aus Französischem und Italienischem kommen. In der schweizerischen Presse kann man auch Helvetismen finden.

Es wurde geklärt, wie die Einzigartigkeit jeder nationalen Variante zur kulturellen und sprachlichen Identität der Bürger deutschsprachiger Länder beiträgt. Bei der Analyse der literarischen Werke einiger deutschsprachiger Autoren aus Österreich, Deutschland und der Schweiz wurde festgestellt, dass das spezifische Lexikon in den Werken die Grundlagen der Weltanschauung der Menschen vermittelt.

Zum Schluss, kann man feststellen, dass die Arbeit vollendet ist, da die Antworten auf die Hauptfragen erfolgreich gefunden wurden.